

Дневникъ

(стенографски)

на

XVII^{то} обикновено Народно събрание.

Четвърта редовна сесия.

28 заседание, срѣда, 26 декемврий 1917 година

(Открито отъ прѣдседателя д-ръ Д. К. Вачовъ въ 3 ч. и 35 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателъ: (Звъни) Г. секретарьтъ ще провѣри по списъка кои отъ г. г. народнитѣ прѣдставители присѣствуватъ.

Секретарь П. Панайотовъ: (Прочита списъка. Отсѣствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Димитъръ Арнаудовъ, Цанко Бакаловъ, Александъръ Ботевъ, Атанасъ Буровъ, Костадинъ Василевъ, Илия Вълчевъ, д-ръ Христо Георгиевъ, Сжбо Георгиевъ, Атанасъ Германски, Юрданъ Дечевъ, Георги Димитровъ, Иванъ Желевъ, Добри Кротневъ, Димо Кьорчевъ, Стефанъ Лилковъ, Тодоръ Лукановъ, Коста Лулчевъ, Григоръ Маджунковъ, Яковъ Матакиевъ, Александъръ Механджийски, Колю Недѣлковъ, Никола Ненчовъ, Мано Облаковъ, Стоянъ Омарчевски, Кръстю Пастуховъ, Методи Петровъ, Георги Поповъ, Гурко Серафимовъ, Иванъ Симеоновъ, Георги Стоиловъ, Теодоръ Теодоровъ).

Прѣдседателъ: Отъ 244 народни прѣдставители отсѣствуватъ 31; има налице 213. Значи, има достатъчно число, за да може да се счита заседанието за законно.

Днесъ има само една молба за отпускъ отъ плѣвненския народенъ прѣдставителъ г. Христо Марковски, който заявява, че на 21 и 22 того, по особени причини, не е могълъ да присѣстствува и моли да му се считатъ тѣзи два дена като прѣкарани въ отпускъ. Които сж съгласни съ искането му, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Прието.

Постѣпили сж слѣднитѣ прѣдложения:

Отъ Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти — за одобрение постановлението на Министерския съвѣтъ, на основание на което Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти е допуснало да се изнасятъ до 14 май 1917 г., изъ сѣчищата въ пристѣпнитѣ зимѣ гори, отсѣчениитѣ по законенъ начинъ дървени материяли.

Отъ сжщото министерство — за одобрение постановлението на Министерския съвѣтъ, на основание на което Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти е допуснало военнитѣ власти да сѣкатъ, по тарифнитѣ цѣни и прѣзъ забраненото отъ закона за горитѣ врѣме, потребнитѣ имъ дървени материяли за фортификационни постройки за отбраната на бѣломорския брѣгъ и за отбраната по цѣлото протежение на южния — солунския фронтъ.

Отъ сжщото министерство — за одобрение постановлението на Министерския съвѣтъ, въ който е изложенъ редътъ, който трѣбва да спазва Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти и Дирекцията за стопански грижи и обществена прѣвидливостъ при добиването на 1.000.000 куб. метра дърва за горене, потребни за войсковитѣ части и населението, и 50.000 куб. метра такива за отопление на столичнитѣ укрѣждания и дворцитѣ на Негово Величество Царя.

Прѣдложение отъ народния прѣдставителъ г. Константинъ Досевъ, подкрѣпено отъ надлежното число народни прѣдставители, за продължение срока за поискване военно-инвалидна пенсия, измѣнение чл. 10 отъ закона за пенситѣ по гражданското и военно вѣдомства отъ 1910 г. и допълнение на § 1 отъ измѣненията му отъ 1911 г.

Пристѣпяме къмъ дневния редъ.

А. Коновъ: Г. прѣдседателю! Вече петъ заседания се минаватъ, обаче на питането, което съмъ отправилъ къмъ г. военния министъръ, не сте дали ходъ.

Прѣдседателъ: Не е вѣрно.

А. Коновъ: Понеже става тукъ постоянно дума, че опозицията е вдигала шумъ за нарушение на правилника, азъ ще моля да обърнете внимание на чл. 60 отъ вътрѣшния правилникъ, който е изриченъ и категориченъ и който гласи, че министритѣ сж длъжни да отговарятъ на питанята най-късно на слѣдующето заседание. Вече петъ заседания се минаватъ, а министърътъ го нѣма да отговори. Азъ моля да се каже кой нарушава нарежданията на вътрѣшния правилникъ.

Прѣдседателъ: Азъ още веднага прѣпратихъ питането Ви по надлежния редъ. Послѣ, по поводъ Вашето заявление, казахъ г-ну министру, че искате отговоръ. Днесъ устно му казахъ, и той обеща, че ще отговори, обаче е много заеътъ.

А. Коновъ: Г. прѣдседателю! Азъ мисля, че единъ министъръ, който е длъженъ да знае вътрѣшния редъ на Народното събрание, не може да дава на бюрото на Камарата единъ такъвъ отговоръ. Мисля, че бюрото има право да настоя прѣдъ министра да се яви и да отговори, защото е длъженъ да направи това, съгласно правилника. Ако единъ министъръ нарушава вътрѣшния правилникъ на Камарата, тогава какво трѣбваше да направимъ? Коя е санкцията за нарушителитѣ на правилника, които стоятъ на онази скамейка? (Сочи министерската маса) Ако за депутатитѣ това е изключването, каквото направихте вчера съ нашитѣ другари, азъ питамъ какво трѣбва да направите за единъ министъръ, който нарушава правилника? (Възражения и смѣхъ въ дѣсницата и дѣсниа центъръ) Моля ви се, не бива да се смѣете, този въпросъ не е смѣшенъ, той е сериозенъ. Азъ правя голѣмъ въпросъ отъ това, дѣто министритѣ не зачитатъ вътрѣшния правилникъ на Камарата. Азъ ви моля да настоявате и вие още сега, въ тази минута, да се яви г. министърътъ на вой-

ната и да отговори. Това е заповѣдта на вътрѣшния правилникъ.

Нѣкой отъ дѣсницата: Да минемъ на дневенъ редъ.

А. Коновъ: Това е дневниятъ редъ. Не е тютюнътъ на дневенъ редъ, а вътрѣшниятъ правилникъ, конституцията на Народното събрание.

Прѣдседателятъ: Г. Коновъ! Азъ Ви казахъ какво съмъ направилъ. Вѣрвамъ, че и г. г. министритѣ, които присъствуватъ тукъ и които чуватъ вашето изъяснение, ще съобщатъ на своя колега, за да дойде да отговаря. (Глъчка)

А. Коновъ: Азъ настоявамъ въ утрѣшното заседание да дойде да отговори. Ако не, ние ще вземемъ актъ отъ това и ще видимъ какво ще правимъ.

Прѣдседателятъ: (Звъни) Моля тишина, г-да! Г. Коновъ до извѣстна степенъ има право, защото най-послѣ г. г. министритѣ ще трѣбва да отговарятъ на питанята въ срока, опредѣленъ отъ правилника.

Пристапваме къмъ дневния редъ.

На първо мѣсто е: продължение разискванията по бюджетопроекта на Министерството на търговията, промишлеността и труда.

Слѣдующиятъ ораторъ е г. Тома Вълчевъ.

Т. Вълчевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Бюджетопроектътъ на Министерството на търговията, промишлеността и труда, който ви занимава, е единъ отъ важнитѣ бюджетопроекти. Естествено е, че и други бюджетопроекти сѫ важни. Нѣма дребни работи, съ които Народното събрание се занимава, но колкото се отнася до този бюджетопроектъ, има много работи, които трѣбва да се засегнатъ и на които народното прѣдставителство би трѣбвало да обърне по-сериозно внимание, отколкото на други.

Тукъ се зачакватъ, г. г. народни прѣдставители, много въпроси. Вчера въ суматохата се прибрза и се гласуваха три глави, но пакъ се пристѣпи къмъ едно по-обширно разискване. Имаше много нѣщо да кажа по отношение на нашитѣ каменозжглени мини, но понеже г. Кочо х. Калчевъ вчера каза тукъ прѣдъ всички ни, че комисията единодушно се е съгласила мината „Перникъ“ да остане занаятъ българска — това е едно добро дѣло и вѣрвамъ, че никой нѣма да се изкаже противъ — заради това азъ нѣма какво да се спирамъ по отношение на каменозжглениитѣ мини, ще прѣмина да засегна нѣкои други въпроси.

На второ мѣсто у насъ, г. г. народни прѣдставители, иде индустрията, така нареченото фабрикантство. Изказаха се нѣколко души отъ лѣвицата, чухме мнѣнията на нѣкои отъ г. г. ораторитѣ по отношение на нашата индустрия. Чухъ да се казва, че нашата индустрия, нашето фабрикантство били нерозови. Отъ друга страна, търговското съсловие, когато говори за своя халъ, и то казва: моятъ занаятъ не върви на добръ. Когато да попитате по неговия занаятъ, никой нѣма да се похвали; всички казватъ, че работата имъ отива къмъ загуба. Азъ съмъ съгласенъ съ половината, което каза г. Паскалевъ, но съ другата половина не съмъ съгласенъ. Г. Паскалевъ каза, че фабриктѣ имали сега загуба. Азъ съмъ съгласенъ и вѣрвамъ, че иматъ загуба, но не всички, а само нѣкои отъ тѣхъ. Една отъ причинитѣ, задѣто фабриктѣ иматъ загуба, е липсата на хора, липсата на сурови материяли, които имъ сѫ потребни. Причината пъкъ да липсватъ тѣзи сурови материяли и да страдатъ интереситѣ на фабрикантитѣ е търговското съсловие. Тѣзи сурови материяли, които имаше въ България и които можеше правителството да ги спре тукъ, за да ги купятъ фабрикантитѣ и да работятъ, се закупиха отъ извѣстни търговци и се изнесоха на вънъ по единъ правъ или заобиколентъ път. Въ дадения случай търговцитѣ се възползуваха за свои лични интереси, а пострадаха не само интереситѣ на фабрикантството, ами и интереситѣ на самата държавна хазна. Та, казвамъ, съ половината отъ това, което каза г. Паскалевъ, азъ съмъ съгласенъ. Обаче прѣди войната фабрикантството не може да се оплаче. Всички знаемъ развитието на нашето фабрикантство, знаемъ неговитѣ печалби. Идва ми на умъ да спомена това, което чете г. Сахаровъ отъ тази трибуна за дивидендитѣ на „Съединенитѣ тютюневи фабрики“, които сѫ раздали въ 1913 г. 8% дивидендъ, а прѣзъ 1914 — 40%. Така щото фабрикантството въ мирно врѣме отива добръ. Но колкото засега, казвамъ, съгласенъ съмъ съ г. Паскалева, че нѣкои отъ фабрикантитѣ губятъ.

По-нататкъ, г. г. народни прѣдставители, ще кажа нѣколко думи за нашето занаятчийство. Нашето занаятчийско образование не е розово. Държавата едва ли се е загри-

жила за занаятчийството и земеделското съсловие така, както се е загрижила за търговцитѣ, банкеритѣ и фабрикантитѣ. Виждаме въ нѣколко параграфи да се даватъ помощи за развитието на занаятчийството. Дава се тукъ-тамъ по нѣкоя троха, но това е нищо. Споредъ моето разбиране, може би се дава помощъ тамъ, където не трѣбва, а тъкмо тамъ, където трѣбва, не се дава. Въ § 42 отъ бюджетопроекта се казва (Чете) „Помощъ на дружество „Майка“ въ София, което се задължава да поддържа въ професионалното си училище „Мария-Луиза“ отдѣли за дамски шапки, изкуствени цвѣта, бродерия, корсети и пр. Освѣтъ това въ § 29 се прѣдвижда издържането на подвижни учебни работилници за дантели, бѣли дрехи и вратовръзки. Г. г. народни прѣдставители! Ако погледнемъ истината въ очитѣ, какво ни казва? Не съмъ противъ, че правителството подпомага тѣзи институти, но менъ ми се струва, че най-справедливо е тѣзи занаятчийски учовѣждения да ги оставимъ самостоятелно да се развиватъ. Нѣмамъ нищо противъ, ако има нѣкой търговецъ или фабрикантъ, който да се наеме да прави хубави дамски шапки — честь и почитание, това е една търговия. Нѣмамъ нищо противъ, ако нѣкой се наеме да прави изкуствени цвѣта — на добъръ път. Нѣмамъ нищо противъ, ако нѣкой се заеме да прави корсети. Но днесъ, когато българскиятъ народъ гладува, когато българката пита за хлѣбъ, не за корсети, когато българката пита за обуща, не за изкуствени цвѣта, когато пѣлиятъ народъ гладува и е босъ безъ риза, когато българскитѣ герои се изтезаватъ, ние да даваме 15 хиляди лева за корсети и изкуствени цвѣта, това, ми се струва, никакъ не е умѣстно. Както казахъ, г. г. народни прѣдставители, азъ не съмъ противъ работата на това дружество, което работи изкуствени цвѣта, дантели, шапки, корсети и пр., но, погледнатъ въпросътъ отъ друга една страна, самата медицина се произнася, че корсетътъ е непотрѣбенъ и вреденъ за човѣшкия организъмъ, и мисля, че нѣма нужда да се говори за това тукъ. По-нататкъ, имайте прѣдъ видъ, г. г. народни прѣдставители, че задъ тѣзи изкуствени цвѣта, дантели, корсети и пр. друго нѣщо има. Азъ съ прискърбие на душата си констатирамъ лоши работи въ столицата, г. г. народни прѣдставители! Не само тукъ, но и въ провинциалнитѣ градове тази болестъ се е прѣнесла, дори и въ селата. За този луксъ, за тѣзи работи, които не сѫ по силата на човѣка да ги вземе, въ една бѣдна къща вие ще намѣрите негодувание, вие ще намѣрите непослушание. За този луксъ, за този разкошъ, за театрътъ, за прѣдставления, за кинематографи вие ще намѣрите раздори въ сѣмействата, г. г. народни прѣдставители. Нѣма да се ошети хазната отъ тѣзи 15 хиляди лева, които дава въ помощъ на това училище за корсети, дамски шапки, но задъ това иде друго нѣщо, което не е прилично да се говори. Г. г. народни прѣдставители! Този разкошъ, този луксъ, този развратъ въ българскитѣ кинематографи и театри не отива на добро.

Нѣкой отъ дѣсницата: Театрътъ ли е развратъ? Много разбирашъ!

Т. Вълчевъ: Моля ви се, г. г. министри, моля ви се, г. г. народни прѣдставители. Когато можете да спрете едно зло, никой нѣма да ви попрѣчи. Вие можете да турите край на този разкошъ, на този луксъ, на разврата въ театритѣ и кинематографитѣ.

Нѣкой отъ дѣсницата: А бе, театрътъ не е развратъ!

Т. Вълчевъ: Не само въ София, но и въ провинцията нашата младежъ и вашата, отъ двата пола е свързана съ този луксъ, съ кинематографитѣ и театритѣ, неволно се е качила на колесницата, която води за Содомъ. Казвамъ, не съмъ противъ 15-тѣ хиляди лева, които се даватъ, но грозн да се говори за корсети днесъ, когато хората искатъ хлѣбъ. Ако погледнемъ отъ друга страна, ние съ много въпроси се занимаваме тукъ. Тукъ, отъ тая трибуна, се занимавахме и занимаваме съ хиляди и хиляди въпроси, но единъ въпросъ остава неразрѣшенъ, единъ въпросъ отъ най-важитѣ: това е икономическиятъ въпросъ. Ние не селнахме единъ денъ да се помислимъ какво можемъ да направимъ за икономисане нѣщо за тази нещастна стована, когато отъ всички страни се вика: хлѣбъ, хлѣбъ, хлѣбъ! Ето, сега имаме една депутация отъ 15—16 жени тукъ, на вратата. Хлѣбъ искатъ хората. Какво можемъ да направимъ, за да се справимъ съ тази скѣпотия? Г. г. народни прѣдставители! Вие знаете, че по отношение на теоретическата по прѣхраната изгубихме пѣли 15 дѣца. Какво направихме? Особено обществото тукъ, въ София съ особено уловствие чакане да чуе нашата дума, думата на министерството, послѣдната дума на Дирекцията по прѣхраната. А какво изгѣзе въ края на краищата? Хората ни се смѣятъ

сега, казватъ ни: „Изгубихте 15 дена, языкъ за връмето, що изгубихте! Какво направихте въ края на краищата? Голѣма нула“. Тѣй че, вмѣсто да подобримъ работата, на втория денъ, слѣдъ като сътришихме тукъ гиорултията, видѣхме, че се дава 300 гр. хлѣбъ. Ние не седнахме, казвамъ, да се справимъ съ тази скѣпотия, да намѣримъ причината, кѣдѣ е изворътъ на злото и да вземемъ мѣрки.

К. Досевъ: Цѣльта бѣше да се напсува болшинството и правителството, и тая цѣль бѣше постигната.

Прѣдседателъ: Г. Вълчевъ! Това, което говорите, не е по прѣдмета. Ограничете се по прѣдмета.

А. Кундалевъ: Тукъ е думата за търговия и промишленостъ. Какво е туй!

Прѣдседателъ: Това нѣма нищо общо съ бюджета.

Т. Вълчевъ: Моля Ви се. Азъ говоря по търговията, г. прѣдседателю, азъ си знаа работата. Имайте прѣдъ видъ че нѣма да изгубимъ повече отъ единъ часъ и ще кажа тѣкмо онова, което трѣбва.

Ние виждаме, г. г. народни прѣдставители, че всѣки денъ се явяватъ нужди отъ голѣми по-голѣми. Ние нѣколко пѣти увеличавахме заплатитѣ на всички чиновници, пѣтнитѣ и дневнитѣ, дадохме една пѣта и може да дойде денъ да даваме и още. Можехме ли да се справимъ съ това зло, да се удовлетвори тия хора и на фронта, и по различнитѣ учрѣждения? Не. Защото, азъ казахъ и по-рано, по-добрѣ е да се разберемъ отъ кѣдѣ иде злото, да запушимъ пѣтя на злото, че тогава можемъ да видимъ какво ще правимъ — ще даваме ли или какво ще правимъ. Вие, г. г. народни прѣдставители, и вие, г. г. министри, сте се нагърбили съ даване парични срѣдства. Ние издържаме единъ персоналъ чиновници, офицери, свѣрхсрочни подофицери и фелдфебели, безъ войницитѣ, 82,853 човѣка. Всичко това лежи върху държавното съкровище. Тия 82,853 души всѣки денъ викатъ: „Животътъ поскъпнѣ, нуждитѣ сѣ голѣми — не ни стигатъ срѣдствата да се поддържаме“. Пита се: вѣрно ли е това? Отговарямъ: вѣрно е въ сегашния моментъ, и ще трѣбва да се дири по какъвъ да е начинъ модусъ да се справимъ съ това зло. Тѣзи хора не прѣбва да гладуватъ. Тѣзи хора не трѣбва да жадуватъ. Ами че тукъ има около 7—8 хиляди офицери, които лежатъ на тоя бюджетъ; тѣ сѣ на фронта заедно съ нашитѣ синове и братя; тѣ не бива да гладуватъ. Но казвамъ, по този пѣтъ, по който сме тръгнали, ще прѣградимъ ли пѣтя на злото? Не, отъ денъ на денъ скѣпотията напѣдва и хората плачатъ за хлѣбъ, за облѣкло, обувки и т. н. Какъ можеше да се избѣгне това зло, какъ можеше правителството да вземе мѣрки съ връме, докато не сме достигнали до това плачевно положение, да чуваме всѣки часъ плачове за хлѣбъ и облѣкло, да гледаме хора боси — и безъ ризи има стотици, и стотици. Можеше ли да се намѣри нѣкакъвъ начинъ, нѣкакъвъ модусъ на това зло да не достигнемъ до това дередже? Отговорътъ е ясенъ — можеше. Още прѣди войната вие знаехте ние, земледѣлската парламентарна труппа, какво поведение държахме. Но работата се стече дотамъ, войната почна, и ние нѣмаше какво да правимъ; криво или право, нѣмаше какво да отиваме да прѣчимъ, понеже бѣше народно дѣло. Но съ започването на войната, ние ви казахме единъ нашъ методъ, и дори прѣдложение внесохме, за да не се срещне сега съ тази дѣйствителностъ и да не дойде това зло, и да се чудимъ всички какво да направимъ. Ние казахме и внесохме прѣдложение, написано така: отъ деня на мобилизацията до свѣршека на войната — мѣсецъ ли ще бѣде, два ли ще бѣде, пѣтъ ли ще бѣде, година ли ще бѣде, десѣтъ години ли ще бѣде — прѣзъ това време, докато трае войната, никой да не получава заплата отъ държавата. Казано бѣше така: нито царъ, нито министъръ, нито народенъ прѣдставителъ, нито окръженъ управителъ, нито околийски началници, нито чиновници, нито офицери, нито кметове, нито стражари, нито пѣдари — никой да не получава заплата.

Прѣдседателъ: А отъ какво да живѣятъ?

Т. Вълчевъ: Моля Ви се. Ние когато казваме това, г. прѣдседателю, струва ми се, че сме мислили да кажемъ и съ какво да живѣятъ. Лесно е човѣкъ да каже: ето болката, а да не знае съ какво да се цѣри. Ние сме мислили, и ми се струва, че ако бѣхте се съгласили съ тоза наше прѣдложение, нѣмаше да объркате. Право е питането на г. прѣдседателя: съ какво да живѣятъ? Ето какво казахме: офицери и войници да се хранятъ отъ общъ казанъ; а чиновницитѣ прѣзъ това врѣме, отъ 40 години до

сега близо, откѣто съществува България, нима не можахъ да икономисатъ, както ние икономисваме въ селата, както ще видите въ селото да икономисва селянката, що ѣ сѣ напукани краката, както ще видите селянката съ гола глава, безъ забрадка, защото по-рано забрадката струваше 30 ст., а вашата управа я направи 15 л. — нѣколко жени сѣ ми дали пари да имъ купя. Та, казвамъ, въ това врѣме можеше да се тури край на тази работа, да сѣ икономисали всички чиновници по нѣщичко, тѣзи, които сѣ икономисти, да иматъ въ джоба си пѣтачета за черни дни, дѣто се казва, а колкото се отнася за войника, нѣма какво да го питаме — всѣки си има грижата, когато отива на война, да тури въ джоба си, ако има, Съгласенъ съмъ, че има наемно работничество, наемна работническа класа, има хора, които нѣматъ нищичко, на които цѣлния капиталъ — двѣтъ рѣцѣ — е вложенъ тамъ; тѣзи хора трѣбваше да ги издържатъ общинитѣ.

К. Досевъ: А женитѣ и дѣцата имъ?

Т. Вълчевъ: Ние казахме: бѣднитѣ войнички сѣмейства, бѣднитѣ войници да ги издържатъ самитѣ общини. Въ всѣко село да кажемъ, че има 20%, нѣкъде 15%, нѣкъде 25% бѣдни хора, но въ тѣзи общини има и състоятелни хора, длѣжни сѣ да дадатъ облѣкло, да дадатъ храна на тѣзи хора и да принесатъ нѣщо полза на държавата въ този моментъ, когато богатитѣ, състоятелнитѣ сѣ спечелили своитѣ имоти отъ бѣднитѣ. Когато бѣдниятъ войникъ, който нѣма нищо, се бие рамо до рамо съ сина на фабрикантина, менъ ми се струва, че фабрикантъ е длѣженъ да го издържа.

К. Досевъ: Защо тѣй, когато вие ще работите земята, ще произвеждате жито и ще ги храните? Нали никой нѣма да получава пари?

А. Кундалевъ: По-лесно е селянката да пасе овцетѣ и да работи, а Досевъ да яде сиренето.

К. Досевъ: Съ пари нали е?

Прѣдседателъ: (Звъни)

А. Кундалевъ: И България бѣше съ пари, ама вие я закупихте.

К. Досевъ: Разбира се, азъ не поддържамъ, че хората трѣбва съ подаяния да живѣятъ, ами всѣки да живѣе съ труда си, а вие искате да живѣятъ съ подаяния.

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля, г. Досевъ, оставете този, който е на трибуната, да говори.

А. Кундалевъ: Тукъ даватъ 3 л. захарта, а Гендовичъ иска транзитъ да я закара въ Цариградъ, за да я продава по 16 л.

К. Досевъ: Този да не получава заплата, ози да не получава заплата, вие да прибирате всичкото.

А. Кундалевъ: Тоятъ спекулативенъ умъ го нѣма у селянина.

К. Досевъ: Нѣма го никакъвъ, защото, ако имате умъ, нѣма да говорите такива работи.

Т. Вълчевъ: Днесъ се чудимъ съ какво срѣдство да отбиемъ тая скѣпотия, какво да направимъ да нѣма гладъ, да нѣма тия плачове, да нѣма тая скѣпотия. Причината за скѣпотията е търговското съсловие, г. г. народни прѣдставители. Азъ прѣди да почна, казахъ ви, че у насъ има различни занаяти; има и единъ занаятъ, така нареченъ банкерство и търговия. Ние, когато ви наведохме на мисълта, че не трѣбва да се дава никому заплата, казахме: „Освѣтъ че не трѣбва да вземаме отъ майка България сега — понеже се намираме въ огънь, България се е запалила отъ всички страни, доста 40 години я смукахме, доста вземахме отъ тази нещастна държава — но нека сега дадемъ нашата жертва, нашата лепта, за да помогнемъ на тази държава сега; недѣйте да вземаме, дайте да даваме“. Вие какво направихте? Не се съгласихте съ нашето прѣдложение, не се съгласихте поне, когато почнахте да вземате, да вземате равно и еднакво отъ всички, а какво направихте? Отъ нашето земледѣлско население вземахте и вземате и днесъ, реквизиционни комисии взематъ и днесъ всичко, което е потребно. И право да ви кажа, г. г. народни прѣдставители, азъ се чувствувамъ спокоенъ само тукъ, когато съмъ въ София, защото не виждамъ ни реквизиционна комисия да

ме търси за нѣщо или да взема отъ нѣкого нѣщо. Но когато съмъ въ село, не се минава нито единъ денъ да не пицятъ псетата — комисии, комисии, полицейски команди всѣки денъ: „Дай овце, дай сирене, дай това, дай онова и пр., и пр.“

Нѣкой отъ дѣсницата: Да помогнете.

Т. Вълчевъ: Да помогнемъ, ние не сме противъ, но да видимъ дали тая България е еднаква къмъ всички, дали, както мѣри на нашитѣ земледѣлци, съ сжщия аршинъ мѣри и на търговцитѣ, банкеритѣ и фабрикантитѣ. Тамъ е работата. Противъ това сме ние. Ако бѣше еднаква за всички, ние нѣмаше днесъ да седимъ да се чудимъ какво да правимъ, когато новата година ще ни дочака съ 6—7¹/₂ милиарда лева дългъ. Тамъ е злото. Така шото, ако се бѣше вземало, както казваме ние, равномерно отъ всички, то щѣше да има една справедливостъ. Тѣзи хора, които станяха най-големата причина да има държавата сега такъвъ дългъ, отъ тѣхъ нищо не се взема. Казахъ, отъ насъ, отъ селянитѣ, се взема всѣки денъ, отъ фабрикантина се взема известна часть, остава му се нѣщо, и отъ дребнитѣ търговци се взема, а отъ едиритѣ търговци, и най-вече отъ банкеритѣ, нищо не се взема. Защото тѣ сж потребни за друго нѣщо: ние принасяме всички — земледѣлцитѣ, дребнитѣ търговци, наемнитѣ работници и др., а тѣ ще го отнасятъ. Така е свѣтътъ. Единъ лие, другъ плаща — такава е нашата работа.

С. Златевъ: Туй е тѣхниятъ умъ.

Т. Вълчевъ: Дѣто казахъ, че банкерското и търговското съсловие сж едно привилегировано съсловие у насъ, ми се струва, че ще се съгласите всички.

С. Златевъ: Досевъ нѣма да се съгласи.

Т. Вълчевъ: Освѣнъ дѣто тѣзи хора, банкеритѣ и едиритѣ търговци не дадоха нищо — дребнитѣ, казахъ, дадоха — ами като не дадоха нищо на държавата, вземаха нѣщо отъ нея. Поне да не бѣха взели нищо, пакъ можехме да се справимъ горѣ-долу съ тоя хаосъ, който настѣпи. Не, тѣ не стояха съ скръстени рѣцѣ. Всѣки пѣтъ приближителнитѣ борби сж ставали именно за това: да се спечели властѣта, партията да дойде на властъ, да се намѣри мѣтна вода, да се хване риба. Това е ясно като бѣлъ денъ. То не е само сега, г. г. народни прѣдставители, азъ не обвинявамъ васъ; тога си е било и въ миналото. Вили се, като че нѣкаква клетва ви е постигнала. Азъ съмъ очевидецъ на това отъ 15 години. (Възражение отъ дѣсницата) Не дай, Боже, и други да отидатъ въ този пѣтъ, докато народътъ се вдигне отъ съня, който спи. Така е било. По такъвъ начинъ, казвамъ, тия хора, банкерското и търговското съсловие, освѣнъ дѣто не дадоха нищо, ами се впуснаха въ простена и чепростена търговия. Търговия се правятъ хората сега! Когато кѣшата се е запалила и всички, малко и голѣмо, търчатъ да хвърлятъ вода, да гасятъ, г. г. банкеритѣ хвърлятъ газъ, защото тогара по-лесно ще се изгаси, споредъ тѣхъ. И какво виждаме? Отъ лѣвницата и отъ васъ тукъ даже. (Сочи дѣсницата) се изнесоха чудни афеи отъ тая трибуна. Още отъ първитѣ дни на войната ние виждаме, че се изнасятъ афеи не знамъ за какво си, кашкавалджийски синдикатъ и пр.; докато се научимъ какъвъ е този кашкавалджийски синдикатъ, той си отиде. Слѣдъ него се изнесе търговия съ вълна, слѣдъ това се изнесе тукъ търговия съ рогатъ добитѣкъ. Като-че-ли изкуствено каза Главната квартира: „Проклети земледѣлци! Я дай ти 120 хиляти глави рогатъ добитѣкъ, да умратъ, да имъ вземемъ кожата, защото има наши банкери, които иматъ нужда сега отъ кожата имъ“. Тамъ толкова добитѣкъ умрѣ, и тѣзи хора вземаха кожата, вземаха и живъ, добитѣкъ, вземаха овце, вземаха, както казахъ, всички антикули и започнаха търговия г. г. банкеритѣ и търговцитѣ. Вие чухте оная вечеръ, самъ нашъ единъ бившъ другаръ, г. Механджийски, каза: „И нашата работа не цвѣти, бе, г-ла! Вие викате, че сме спечелили милиони“ — защото тукъ нѣкой намекна, че имало 50 души нови милионери само тукъ, въ София. Та не помня кой отъ г. г. народнитѣ прѣдставители когато бѣше думата за рушветъ, каза на нашия Механджийски, че „вие сте давали нѣкакъвъ рушветъ“, а той каза: „Недѣйте ми завижда, г. г. народни прѣдставители, и нашата работа че е дотолкова розова; притиснаха ме, казва, тамъ отъ чѣскава съ 10-а бѣломорска дивизия и ми взеха рушветъ и, горѣ-долу, азъ не съмъ останалъ неоскубанъ“ — „Ами колко ти вземаха, бе чоджукъ?“ — „60 хиляди лева“.

Прѣдседателъ: По прѣдмета говорете, г. Вълчевъ.

Т. Вълчевъ: По прѣдмета е; това е бюджетътъ на търговията, и азъ говоря за търговия. (Смѣхъ) Ако това не е по прѣдмета, г. прѣдседателю, тогава не знамъ какво да говоря.

Прѣдседателъ: Хайде, тогава, говорете.

Т. Вълчевъ: Та, казвамъ, думата ми е за нашитѣ търговци и банкери. Когато единъ Механджийски, вчерашенъ нашъ другаръ, който остави двѣ кравици, а днесъ казва, че е спечелилъ 2 милиона

Нѣкой отъ лѣвия центъръ: 4 милиона.

Т. Вълчевъ: . . . ами задъ него колко има? Когато Механджийски се спира на два милиона, ами неговиятъ другаръ Алтимирски колко има?

С. Момчевъ: 70 милиона.

Т. Вълчевъ: Па дошло, та се съвпаднало, г. Механджийски и г. Алтимирски — една фирма — тютюнъ продаватъ хората, добитѣкъ купуватъ, храни купуватъ, каквото намѣрятъ купуватъ и по единъ неусѣтенъ начинъ изнасятъ ги и къдѣ ги даватъ, не зная, но това сж едни жизнени сокове, г. г. народни прѣдставители, отъ сърцето на майка България.

Ние изгубихме, казвамъ, нѣколко десетки дни, съставихме, правихме различни комитети. Комитетътъ за стопански грижи и обществена прѣдвидливостъ — най-напрѣдъ, когато чухъ тая дума, не можеше да ми побере главата какво ще излѣзе отъ това; слѣдъ като се посвѣтвахъ съ нѣкой другари, разбрахъ, че то е много хубаво нѣщо. И ако бѣше така, както се разбира „Комитетъ за стопански грижи и обществена прѣдвидливостъ“, значи този комитетъ ще се грижи прѣзъ врѣме на войната за благото на тази държава, този комитетъ ще намѣри ония продукти, които липсватъ отъ пазара, да ги докара тукъ, този комитетъ, което е излишно въ България, ще го вземе и изнесе на външния пазаръ, този комитетъ ще се погрижи да тури нѣщо отъ своитѣ рѣцѣ въ държавната хазна. Така разбрахъ ние. Ако този комитетъ, който се създаде единъ пѣтъ, два пѣти, три пѣти — нека бѣде дирекция, съ каквото име щете го нарѣчете — бѣше стоялъ истински на своитѣ крака, както го разбрахъ ние, днесъ нѣмаше да се чудимъ какво да правимъ съ този дългъ отъ 6¹/₂—7 милиарда лева. Ако бѣхте послушали насъ, шото нѣкой нищо да не взема, ние днесъ нѣмаше да имаме този бюджетъ отъ 480 и толкозъ милиона лева. Днесъ, вмѣсто да имаме 6—7 милиарда дългъ, щѣхме да можемъ да посмешимъ текущитѣ борчове, които ще плащаме. Ние днесъ трѣбваше да имаме нѣщо излишно, та, вмѣсто да давашъ, ти да вземашъ, а ние можехме да имаме това излишно. Ние днеска какво правимъ? Както ви казахъ, г. г. банкеритѣ и търговцитѣ вмѣсто да даватъ като насъ, тѣ напротивъ отидоха и изсмукаха най-жизненитѣ сокове отъ страната. Този износъ, който стана отъ търговцитѣ, банкеритѣ, на тютюнъ, вълна, овце, рогатъ добитѣкъ и пр., менъ ми се струва, че можеше да стане чрезъ комитета за стопански грижи и обществена прѣдвидливостъ отъ една покупателна комисия, както е учредена напоследѣтъкъ, и сумата да постѣпи въ държавната хазна. Но това не се направи съ единичната чѣлъ да се обогатятъ извѣстни личности и за да се създадатъ милионери за смѣтка на народа, който мре въ опитѣ, който гладува и който днесъ е голъ и босъ, който днесъ се чуди къдѣ ще живѣе. Въ нашитѣ села и въ провинцията имаше хора, които по мѣсеци нѣмаха солъ, които стояха въ тъмница, и всичко това за смѣтка на г. г. новитѣ милионери. И ние сме седнали да се чудимъ какво ще правимъ съ бюджета.

Прѣдседателъ: Говорете по бюджетопроекта за търговията и труда.

Т. Вълчевъ: Дѣто казахъ, че търговското съсловие е едно привилегировано съсловие, навежда ме това на мисълта и туй, че виждамъ въ бюджетопроекта на Министерството за търговията и труда на много мѣста поддрѣжки, издрѣжки, помощи и издрѣжки. Така, напр., за издрѣжката на двѣтѣ търговски гимназии въ Свищовъ и Бургасъ вие давате 207.780 л., а когато дойде работата за насъ, клетитѣ земледѣлци, какво давате? За осемъ низши земледѣлски училища давате 405.400 л., което сравнително съ първата сума може да се каже, че е нищо. Питамъ защо е така, защо тази държава, която, когато взема отъ бѣдното

земледѣлско население, взема му всичко безъ да го пита, а когато ще дава, дава нѣкакъ така, като прѣзъ прѣсти? Отговорътъ, г. г. народни прѣдставители, е ясенъ: защото ние си вадимъ очитъ едни на други. Тукъ, въ Народното събрание, виждате колко сме: социалисти двѣ тайфи, радикали демократи, народняци и пр., па и ние земледѣлцитѣ по причина на лакомия — голѣма частъ отъ насъ станаха голѣми милионери — се радвихме на двѣ. Причината за туй е, че българскиятъ народъ, българскиятъ данѣкоплатецъ и избирателъ нѣма възможность да види и да знае какво става тукъ въ тази свещена сграда. Ако българскиятъ земледѣлецъ, който е 85% отъ населението, му дойде на ума единъ денъ да разоере какво се върши, работата нататъкъ е много лесна. Този земледѣлски български народъ отъ 85% е на фронта, г. г. народни прѣдставители. Идете на който щете фронтъ и ще видите най-много земледѣлци; идете въ което щете учрѣждение, където се плаща, въ което щете бирничество, ще видите пакъ най-много земледѣлци, а когато дойде да се даде нѣщо на тѣзи хора, оорѣща имъ се грѣхъ. Причината на това е, че работното земледѣлско население, най-много работниците, не разбира отъ това, че тѣ сж господари на всѣка държава, като нашата, която е конституционна, а се хванаха гуша за гуша, а народътъ, знаете, казва: „Когато се скаратъ двама, третиятъ печели“.

Г. Димовъ: Вашитѣ другари така приказватъ, а вижте какво правятъ — Механджийски и други станаха милионери.

Т. Вълчевъ: Ние сме чисти. — Търговското съсловие, казвамъ, е привилегировано. Прѣлистете който щете бюджетъ, за който щете година, и вие ще видите въ помощитѣ, където се издържатъ извѣстни институти по търговията, какво е давано. Ако погледнемъ търговския законъ, ако погледнемъ закона за задълженията и договоритѣ, особено като погледнемъ чл. 979 отъ гражданското сѣдопроизводство, вие ще видите каква примка е турена за ози, който отива въ канторитѣ за пари. Ако погледнете закона за сѣдебнитѣ пристави и тѣхнитѣ помощници, ще видите, че на тѣхъ се даватъ широки права. Търговецътъ и банкерътъ, като отидатъ при него дребнятъ, земледѣлецъ или наемниятъ работникъ въ кантората му да искатъ пари, той имъ дава, ама, като написва контракта, той си знае работата. Въ контракта се казва: „Долуподписаниятъ Иванъ Драгановъ отъ село или градъ еди-кой-си, удостоверявамъ, че получихъ горната сума отъ еди-кой-си банкеръ, за което се задължавамъ, да внеса заедно съ принадлежащитѣ се лихви сумата и, ако не внеса сумата въ извѣстенъ срокъ, задължавамъ се да плащамъ уречената въ контракта лихва; като при това, ако, не дай, Боже“ — нѣкои споменаватъ Бога въ контракта — „дойде работата до сѣдъ, задължавамъ се да понеса всичкитѣ денгуби и разноси по дѣловоденето, като при това отказвамъ се отъ привилегията на чл. 979 отъ гражданското сѣдопроизводство“. Питамъ се, ако не е привилегировано съсловие на търговцитѣ и банкеритѣ, що ще чл. 979 на долния край въ контракта, когато чл. 979 отъ гражданското сѣдопроизводство визира челяднитѣ имоти и опрѣдѣля какво може да остане на единъ земледѣлецъ.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Тѣзи клаузи не сж дѣйствиелни въ договора. Тѣ сж работи отъ прѣди 20 години.

Т. Вълчевъ: Дай, Боже, да го нѣма, но азъ съмъ билъ очевидецъ на такива работи; ако това е прѣмахнато, г. министре, това ме радва.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Това е прѣмахнато отъ отдавна — отъ 15 години.

Т. Вълчевъ: Ималъ съмъ случай, г. г. народни прѣдставители, да видя по такъвъ контрактъ и такива парични записи вързани земледѣлци съ 100—200—300 декара земя и не съ лихви 12, а съ 20—30—40%. — Азъ ви увѣрявамъ, че има банкери, които даватъ свонитѣ капитали съ 40%.

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателътъ д-ръ И. Момчиловъ)

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г. Вълчевъ! Говорете по бюджета.

Т. Вълчевъ: Та казвамъ, че днесъ има банкери, които даватъ съ лихва 40%, и утрѣ дългътъ отъ 100 л. става на 1.000 и отива и му продава всичко. Казахъ, че съсловието на търговцитѣ и банкеритѣ е привилегировано и затова, защото законътъ за сѣдебнитѣ пристави и тѣхнитѣ по-

мощници дава право, когато единъ банкеръ или търговецъ секвестира имота на своя клиентъ, да наложи запоръ на недвижимия имотъ и да се яви като конкурентъ да наддава и по този начинъ дългътъ, като е станалъ отъ 100 на 500 или 1.000 л. да му вземе имота за 150 л., който струва много по-вече. Значи, за една нищожна цѣна се взематъ отъ земледѣлцитѣ и колата имъ, и воловетѣ, и кѣшитѣ. Всичко това азъ съмъ ималъ случай да го видя и въ 1911 г. въ Търново, азъ го казахъ на държавния глава и му посочихъ случаи отъ нашия край. Та по такъвъ начинъ — имаме десетки такива случаи въ нашата Ломска околия, която е земледѣлска — прѣзъ декемврий и януарий изхвърлятъ цѣли сѣмейства по закона за задълженията и договоритѣ, когато се случи да се разправятъ съ търговци.

Х. Бояджиевъ: Това нѣма нищо общо съ бюджета.

Т. Вълчевъ: Другъ единъ случай пакъ по отношение на търговията. Дирекцията издала нѣкакви наредби, щото, когато ще се извезе живъ добитѣкъ за клане, ако се вземе отъ производителя, да се плаща по 1-20 л. кгр., а вземе ли се отъ търговеца, да се плаща по 2-50 л.

В. Коларовъ: Килото ли?

Т. Вълчевъ: Кило живо тегло. — Защо е това? Къдѣ е справедливостъ на търговеца да се плаща 2-50 л., а на производителя — 1-20 л. Азъ мога да ви посоча случаи. Единъ случай имаше въ с. Хайрединъ, Орѣховска околия. Единъ търговецъ бѣше събралъ около 500—600 овци; па-сѣха ги, гониха ги, за да ги дадатъ на държавата; хвана ги шуга, краста, и 1/3 отъ тѣзи овци измрѣха, а останалитѣ останаха само съ една душа у тѣхъ. Комитетътъ, обаче, ги взема по 2-50 л., защото били угоени. Угоени! — кожа и кокали.

Д. Лихарски: Ама този търговецъ е тончевистъ.

Т. Вълчевъ: Не ще му спомена името.

Г. г. народни прѣдставители! При такова положение на работата, доколкото можахъ да разбера, казахъ ви, че нашата работа не е розова, защото се е дало право отъ страна на правителството на хора, по простени и неппростени начини, да вършатъ простена и неппростена търговия. По този начинъ това, което трѣбваше да падне въ държавната хазна, го вземаха други, и вмѣсто България да има милиони въ държавната си хазна и да посрѣща свонитѣ задължения, ние виждаме нови милионери да се ширятъ въ България. Страхъ ме взема, когато си помисля какъ тѣзи хора не ги е страхъ, ако не отъ свѣта, то поне отъ своята свѣсть. Като погледнете, ще видите, че отъ 15-годишни дѣца до 100-годишни старци, всичко е впрегнато въ държавния хомотъ, всичко е прѣдъ отечественния олтаръ; млади синове, бащи сж на бойното поле, а майки и дѣца голи на работа. Вслушайте се нощъ въ полето и ще чуете кола скърцатъ; тѣ не сж на банкери, а сж на земледѣлци, които каратъ слама, които каратъ жито, сѣно, стока за София а, като награда на всичко това, за което този свѣтъ се мѣжи и страда, нѣколко стотици сж станали милионери, и рзиграватъ си своя конь безъ да имъ трепне окоето. При такова положение на работитѣ азъ бихъ литалъ единъ денъ, когато дойдатъ да се върнатъ онѣзи хора отъ фронта, въ какво положение ще ни намѣрятъ? Азъ пропуснахъ да ви кажа едно: имайте прѣдъ видъ, че това, което ние приказваме тукъ, съ една доза повече го знаятъ войницитѣ на фронта; благодарение на отпускитѣ, тѣзи хора сж между насъ и ние знаемъ тѣхното мнѣние и тѣ знаятъ нашето. Ако пишете нѣщо на фронта, то цензурата забранява, обаче тѣ дохождатъ и знаятъ какво ние вършимъ.

При това положение на работитѣ, когато има извѣстно съсловие, което трупя капитали за смѣтка на 6—7 милионенъ народъ, мене страхъ ме обзема, защото и азъ съмъ синъ на тая България и вървамъ, както всички, никой не би желалъ да загине България. Право да ви кажа, страхъ ме обзема, когато виждамъ, какъ на едни богатството отива до небесата, а на други въ земята.

К. Сидеровъ: Тѣхъ не ги е страхъ: кѣщи иматъ въ странство и тамъ ще отидатъ да живѣятъ.

Т. Вълчевъ: Възможно е. — Тази лакомия, г. г. народни прѣдставители, за богатство, тази алчность за нови милиони мене ме кара да се страхувамъ, не да се страхувамъ като тѣхъ, че имамъ милиони, но ме е страхъ за това, какво може да дойде въ тая нещастна България и дали това, което имаме, можемъ да го запазимъ. Азъ не

съмъ противъ никого, не искамъ да оскърбявамъ никого, но азъ, г. г. народни прѣдставители, се мъча да кажа нѣщо за онова, което мисля, че е опасно за нашето отечество. Тѣзи нѣколко души, които е завладѣло златото, дали се сѣбятъ какво мислятъ на фронта, дали се сѣбятъ какво мислятъ тѣзи невинни дѣца, които ядатъ безъ солъ, лѣгатъ на тъмно, ходятъ гологлави, боси? Не знамъ. Но менъ ми дохожда на умъ, на едно мѣсто въ Свещеното писание е казано. Единъ богатъ, слѣдъ като набралъ богатство, слѣдъ като направилъ чифлици, като събралъ много жито, много царевича, много имотъ, казалъ: „Е, сега моитѣ ниви се оплодиха; ще отворя моитѣ житници и хамбари, ще събера всичко богатство, никому нѣма да дамъ и ще кажа на душата: „Яжъ, пий, весели се“. Обаче онзи, който му създалъ душата, му казалъ: „Тази нощъ ще ти взема душата“. Това станало и се свършило. Питамъ сега, могатъ ли новитѣ милионери да кажатъ на душата си: „Яжъ, пий, весели се; имашъ милиони за дълги години“, когато, като се върне отъ фронта онзи, който начерта съ жрѣвта новитѣ граници, ще потърси смѣтка отъ всички и ще каже своята дума, както я каза тамъ? Той се разправя съ сѣрби, съ ромѣни, съ черногорци, съ всички противници, ще се разправя и тукъ, и той е длъженъ да каже своята дума. (Ржкоплѣскане въ лѣвия центъръ)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Юрданъ Юрдановъ.

Ю. Юрдановъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Бюджетопроектъ, който се разглежда понастоящемъ, безспорно, буди у г. г. народнитѣ прѣдставители отъ различнитѣ групи различни мисли. Г. г. ораторитѣ отъ различнитѣ политически партии прѣдставяватъ и различни интереси: всѣка една група чрѣзъ своя прѣдставителъ въ настоящия бюджетопроектъ изказва това, което смѣта за защита на тѣзи интереси, които прѣдставява. Най-важниятъ въпросъ по настоящия бюджетопроектъ, безспорно, не е въ сумитѣ, които се изразходватъ за едно или друго, но е да видимъ, въ какво положение се намиратъ нашитѣ промишленостъ, индустрия и трудъ. Ние тукъ чуваме нѣкои г. г. оратори, които възтънаха, че нашата индустрия се намира въ едно положение нерозово. Но единъ косвенъ пътъ нападаха или упрѣкваша г. министра на търговията, промишленостъта и труда, че той недостатъчно е защитилъ интереситѣ на нашата индустрия и интереситѣ на нашитѣ индустриалци. Не знамъ, дали тѣзи г. г. оратори сж прави, но ако видимъ какъ е въ дѣйствителностъ, докждъ е стигнала нашата индустрия и докждъ сж стигнали нашитѣ индустриалци, ще видимъ, че тѣзи г. г. оратори не сж прави. Напротивъ, въ цѣлата своя дѣйностъ Министерството на търговията, промишленостъта и труда, отъ своето създаване до днесъ, повече се е грижило, или изключително се грижи за запазване повече интереситѣ на нашитѣ индустриалци и фабриканти, отколкото тѣзи на труда и респективно на работническата класа. Когато всичкитѣ европейски страни, откъдѣто ние получавахме маса продукти, откъдѣто получавахме и машини, и сурови материяли, влѣзоха въ настоящата война и отъ тѣхъ не можеше да се получи нищо, безспорно е, че нашата индустрия трѣбваше да се яви да задоволи нуждитѣ на населението и да отговори на тѣзи грижи, които държавата е полагала отъ освобождението до днесъ, за нашитѣ индустриалци, за да имъ даде възможностъ да се развие, за да имъ даде възможностъ да използватъ държавнитѣ и общественитѣ облаги за себе си. И единъ въпросъ, на който ще трѣбва да дадемъ отговоръ, то е: нашитѣ индустриалци отговориха ли на тѣзи нужди, които се породиха вслѣдствие на общеевропейската война? Не трѣбва да се гледа само едната страна на работата, а именно, че сж се завѣдили търговци, които сж изнесли маса сурови материяли, че тия сурови материяли сж продадени на централнитѣ сили по единъ контрабанденъ начинъ, но ще трѣбва, г. г. народни прѣдставители, да видимъ, каква е картината съ самитѣ индустриалци. Самитѣ наши индустриалци драговошно продадоха своитѣ сурови материяли, каквато е вълната, каквото сж кожитѣ, но специално вълната, тюпонътъ, още по-рано, прѣди да се намѣсимъ ние въ настоящата война и слѣдъ нашата намѣса, безъ сами да ги обработваме; много фабрики продадоха своята вълна, много тюпонофабриканти продадоха своя тюпонъ. Нѣкои фабрики се затвориха по липса на суровъ материялъ, този суровъ материялъ го продадоха. Безспорно е, че българското правителство, българската държава трѣбваше да се намѣси въ това, че тая индустрия, която се развиваше подъ опеката на държавата, тая индустрия, за покровителствуването на която има създаденъ специаленъ законъ, която струва около 5 милиона лева на държавата, трѣбваше да задоволи нуждитѣ на населението, като про-

извежда прѣдмети, за които е прѣдназначена, и като даде възможностъ и работа на населението, което не може да пласира на друго мѣсто труда си. Повтарямъ, маса индустриалци продадоха своитѣ сурови материяли, и държавата гледаше, мълчеше, а всичкитѣ искаха тогава държавата да имъ даде сурови материяли; и слѣдъ като продадоха своитѣ сурови материяли, тѣ тогава вдигатъ гюрюлтия; сега искатъ държавата да имъ намѣри сурови материяли, да имъ реквизира, за да имъ даде да работятъ реквизирани сурови материяли по ниски цѣни, та по този начинъ да задоволятъ до известна степенъ нуждитѣ на населението. Нашитѣ индустриалци дѣйстваха по този начинъ и затова тѣ се впуснаха повече въ комерчески, търговски слѣлки, отколкото да бждатъ на своето мѣсто като индустриалци. Тѣ станаха по-добри търговци, отколкото индустриалци. И въ това нѣщо ги е увлѣкълъ не само настоящиятъ моментъ, но и покровителствуването, което държавата досега имъ е оказвала, като ги е разгалила да чакатъ всичко отъ организираната обществена сила, отъ държавата: тя да имъ дава всичко — и сурови материяли, и най-добрия пазаръ, и голѣми цѣни, и всичко, а тѣ да знаятъ да теглятъ печалбитѣ само и да знаятъ все повече и повече да експлоатиратъ работническия трудъ, безъ да позволятъ на сжщата държава, отъ която тѣ искатъ подкрѣпа съ всички средства, да се вмѣсва въ тѣхнитѣ отношения къмъ работницитѣ и работничкитѣ. Това разглено положение показва, че законътъ за насърчение мѣстната индустрия въ днешния моментъ не е изигралъ абсолютно никакъ своята роля. Напротивъ, той е прѣчилъ на нашата индустрия, и не посредствомъ създаването на такѣва закони за покровителствуване на индустрията, ще може дѣйствително да се създаде една индустрия у насъ. Може да се създадатъ богаташи, както се създадоха; може да се създадатъ отъ фабриканти добри търговци, които да натрупатъ добри пари, но индустрия нѣма да се създаде. И вчера тукъ, отъ това мѣсто, г. Паскалевъ, който наблѣгаше, че този законъ за покровителствуване на мѣстната индустрия трѣбва да се разшири, да се продължи, за да се поддържа нашата индустрия по-ефикасно, каза, че не съ подобни закони, не съ подобни законодателни мѣрки ще може да се развие у насъ една индустрия. Други условия и други мѣрки трѣбватъ, които не му е мѣстото тукъ, г. г. народни прѣдставители, да ви излагамъ.

Моята задача по настоящия бюджетопроектъ е да видимъ, какво е положението на труда, на работническата класа у насъ: какъ се е отнасяла държавата, респективно министерството, създадено ужъ специално за труда, така сжщо и какво е отношението на българскитѣ фабриканти къмъ тази класа. Отъ началото още на настоящата война положението на българския работникъ стана извънредно мизерно. И по-рано неговата надница бѣше съвършено ниска, и по-рано нашата партия не единъ пътъ е повдигала своя гласъ за защита интереситѣ на българския работникъ, защото въ индустрията, ако споредъ нѣкои е много важенъ капиталътъ, въ смисълъ, че безъ капиталъ не може да се създаде индустрия, то толкова по-вѣрно е, че безъ трудъ, безъ здравъ и силенъ трудъ не може да се създаде и да се развие индустрия. И българската държава отдавна, още отъ своето създаване, не е обръщала внимание на работническия трудъ. Съ всичкитѣ тѣзи закончета, които се създадоха по-рано, каквѣто бѣше законътъ за женския и дѣтския трудъ, каквито сж и тия нѣколко малки закончета, които се създадоха отъ настоящето правителство, не могатъ да подобратъ положението на работническата класа у насъ. Това сж само едни палиативи, които не могатъ да измѣнятъ това мизерно положение, въ което се намира българската работническа класа, българскиятъ работникъ и българската работничка. Отъ началото още, когато нашата страна се намѣси въ войната, нашата парламентарна група направи прѣдложение, щото да бжде опредѣлена заплата, минимална заплата на българския работникъ, занятъ въ частнитѣ или държавни прѣдприятия. Тогава, безспорно, нито правителството, нито народното прѣдставителство възприе това, защото не можело, казаха тѣ, да бжде така; българскиятъ работникъ да има една достатъчна надница; не бивало да се гали българскиятъ работникъ, защото, ако му се увеличи надницата, той ще стане непроизводителенъ и ще гледа да има само по-голѣма надница. Обаче, съ течение на врѣмето, дойде и самото правителство, и частъ отъ народното прѣдставителство да признае, че положението на българския работникъ и българската работничка е мизерно, че заплатитѣ, които българскиятъ работникъ получава въ българската индустрия, сж съвършено нищожни, че животътъ, който поскжпитѣ съ 200, съ 300, съ 400%, влоши още повече това мизерно положение, въ което е изпаднала работническата класа. И въпрѣки военното положение, въпрѣки мѣркитѣ

на военните да не стават никъде работнически брое-
ния, да не стават стачки, тук-там българските ра-
ботници захванаха да се раздвигват и сами, чрез сво-
ите организации и чрез своята борба, да искат един
по-добър и по-носен живот за себе си, да искат една
надница по-голяма. И тогава българското правителство
 внесе един закон за заплатите, за увеличение на надни-
цата на всички работници, заети в частни предпри-
ятия. Този закон, г. г. народни представители, се прие
още миналата сесия; този закон, който визираще по-
ложението на българския работник, признаваше, че бъл-
гарският индустриалец никак не се е погрижил за
труда, че той гледа с всички средства да го експлоатира
и изпозува; този закон, който защищаваше работника,
увеличаваше до известна степен неговата надница; този
закон, обаче, създаден от народното събрание и въз-
ложен на Министерството на труда да го приложи, ние
видяхме, че министерството не го прилага с тази охот-
ност, с която би приложило един друг закон, с
който би се защитили интересите на фабрикантите. Зако-
нът още през мѐсец март се гласува и додѣто се
напечата въ „Държавен вѣстник“, додѣто, съгласно този
закон, да се учредят комисии, трѣбваше работниците
и работническите организации отъ различните центрове
сами чрезъ протести да искат, щото тѣзи комисии, които
ще бѣдатъ като органи на министерството, да бѣдатъ съз-
дани. И министерство ги създаваше съ зоръ, не по си-
лата на закона, а отдолу, по силата на работническия про-
тестъ, на работническите броежения. И комисии има назначени
презъ м. м. септемврий, юлий, октомврий, 5—6 мѐсеца
слѣдъ публикуването на закона — тогава г. министърътъ
назначаваше комисии. Но най-важното нѣщо, г. г. народни
представители, то е, че при закона, който е ясенъ и който
повеляваше, че съ неговото публикуване всѣки единъ
господаръ е длъженъ да повиши надницата на своите ра-
ботници най-малко съ 50%, че тѣзи 50% трѣбва да бѣдатъ
изплатени, министерството намѣри за добръ, подъ на-
тиска на г. г. фабрикантите, подъ протеста, който тѣ от-
правиха устно, па и писмено, че този законъ щѣлъ да ги
сѣдне, непременно да направи единъ коментаръ, единъ
правилникъ за прилагането на този законъ. И то не е
единъ правилникъ за прилагането на закона въ духа на
самия законъ, а единъ правилникъ, съ който се измѣня-
ваха, съ който почти се изхвърляха извѣстни постановле-
ния на закона. Съ този правилникъ първо се казваше, че
сѣставните комисии не могатъ да дѣйствуватъ поотдѣлно,
че работническиятъ представител не може да дѣйствува
единично, че непременно комисията трѣбва да бѣде отъ
трима души и че непременно и тримата, господарскиятъ,
държавниятъ и работническиятъ представител, трѣбва да
бѣдатъ вжтрѣ заедно. Съгласно този правилникъ се тъл-
куваше, че недоволните господари могатъ да обжалватъ
рѣшението на комисията предъ Административния сѣдъ,
докато въ самия законъ първа и послѣдна инстанция —
това бѣше духътъ на самия законъ — това сѣ работниче-
ските комисии, това е този арбитъръ, който се състои отъ
работнически представител, отъ господарски предста-
витель и отъ министерски или държавенъ предста-
витель. Когато господаритѣ сѣ недоволни, министер-
ството имъ дава право да обжалватъ въ Админи-
стративния сѣдъ. Същото право, безспорно, се дава и
на тѣзи работници, които сѣ недоволни. Но въ Админи-
стративния сѣдъ кого ще защитятъ? Работника ли? Не.
Ще защитятъ господаря. И ако защитятъ въ единъ слу-
чай работника, въ 100 случаи ще защитятъ господаря. Та
и не е това цѣльта на закона. Защото законътъ е съз-
даденъ за този моментъ; той е създаденъ да бѣде реали-
зиранъ тутакси, за да отговори на една нужда, която е
належаща; той не е създаденъ, за да продължава съ мѐ-
сеци и години, за да се влѣче работникътъ по сѣдили-
щата, да ходи да му пишатъ непрѣмънно една жалба за
апелативния сѣдъ, подписана и отъ адвокатъ. Такова
нѣщо съ този законъ не е прѣсѣдвано. Но министер-
ството, което винаги е защищавало интереситѣ на господа-
ритѣ, и въ този случай защити тѣхните интереси. Съ-
гласно това тълкуване на закона, министерството казва,
че не можело тѣзи войници, които сѣ отъ 40, 41 и 42 на-
бори да получаватъ половина отъ своята заплата, защото
тѣ изслужватъ своята дѣйствующа служба. Но този за-
конъ е създаденъ по случай на войната и както въ него
се прѣдвѣжда, че тия, които не по своя воля, а по прину-
ждение, сѣ заминали въ редоветѣ на армията, трѣбва да
получаватъ половината отъ своята надница, така сѣщо и
тѣзи набори не подлежатъ сега да отидатъ да служатъ
своята дѣйствующа служба. Тѣ сѣ вземени прѣждевръ-
менно по случай на войната, по случай на тази касапница,
въ която сме хвърлени. Плюсъ това, законътъ не прави
разлика между този, който сега е отишълъ като дѣйстви-

ующъ войникъ, и този, който е отишълъ като запасенъ;
не, казва, тѣзи, които сѣ отишли да изпълняватъ своята
служба като дѣйствующи, не могатъ да получаватъ поло-
вината си заплата. Така щото, г. г. народни представи-
тели, министерството въ дадения случай, както и при при-
ложението на всички други работнически закончета, се е
явявало като спѣнка, давало е крилъ на господаритѣ, по-
сочвало имъ е пътя, по който да могатъ тѣ да парали-
зиратъ закона. По-нататкъ. Министерството прѣдъ видѣ
на това, че се намираме сега въ война — извинение ви-
наги има — назначава единъ прѣдседателъ на 5—6 околий-
ски комисии. Прѣдседатели на околийските комисии сѣ
обыкновенно инспекторитѣ на труда, но единъ инспекторъ
на труда се назначава за прѣдседателъ на 5—6 околийски
комисии. Въ единъ центъръ, влѣдствие на тѣзи пояснения,
които министерството дава на закона, комисията трѣбва
да работи съ мѐсеци, за да разгледа маса оплаквания отъ
господари или работници; но таманъ захване да работи,
прѣдседателътъ намѣри за добръ да отиде въ друга око-
лия и по този начинъ комисията не може да извърши аб-
солютно нищо. Господаритѣ сѣ доволни, че комисията не
може да дѣйствува; господаритѣ сѣ доволни, че нѣма да
плащатъ, а работническото е недоволено, не затова, че
нѣма да вземе 1 грошъ повече, а е недоволено затова, че
неговата надница му не достига, че тази мизерия, въ която
сте го поставили днесъ да работи, е убийствена, че между
работниците има много милитаризирани, че надъ тѣхната
глава сте поставили военни закони, военна фуражка, гру-
бата сила и тѣ не могатъ да издигнатъ своя гласъ да ка-
жатъ, че мратъ отъ гладъ. Това е отношението на мини-
стерството къмъ работническото. По този начинъ то ми-
слѣше да прилага закона и затова ние до днесъ виждаме,
че въ маса градове и до денъ днешенъ законътъ е непри-
ложенъ. Всичко е дадено въ рѣцѣтъ на прѣдседателя на
комисията; той събира комисията, той може да си играе съ
нея както желае, той днесъ може да захване работа тукъ,
утрѣ ще отиде на друго мѣсто. На работническия прѣд-
ставител, който е най-важенъ въ тѣзи комисии и трѣбва
да бѣде най-важенъ, защото тѣзи комисии не сѣ създа-
дени за господаритѣ, тѣзи комисии сѣ създадени за удо-
влетворение на работническата класа, която единствена е
заинтересувана отъ прилагането на този законъ, на ра-
ботническия представител никакво право не е дадено и,
понеже не му е дадено никакво право — той по закона
е равноправенъ съ другитѣ членове — прѣдседателътъ си
играе съ комисията, съ прилагането на закона, както иска,
и отъ прѣдседателя зависи дали да бѣде въ дадена мѣст-
ностъ приложенъ законътъ или не. Напр., г. г. народни
представители, въ гр. Пловдивъ, който е единъ голѣмъ
работнически центъръ, дѣто има маса тютюневи фа-
брики, маса тютюневи складове, има захарна фабрика, има
редича други фабрики, тамъ до денъ днешенъ не е напра-
вена нито наченка за прилагането на закона. И кой ми-
слите е виноватъ? Виноватъ е, безспорно, прѣдседателътъ
на комисията, а виновато е и министерството, защото то е
отговорно за неговото назначаване, за неговото държане
на служба и за неискането всѣка седмица резултата отъ
дѣйността му. Най-сетѣ трѣбваше да се дойде дотамъ,
щото въ захарната фабрика да се обяви стачка и днесъ въ
всички тютюневи фабрики да има броежение, работниците
и работничките да искатъ да приложатъ закона само чрезъ
борба, чрезъ напускане на работата и чрезъ даването на
жертви. Днесъ, ако работниците искатъ да приложатъ за-
кона сами, това ще се прѣтълкува отъ административните
и военни власти, че е бунтъ противъ държавата, че е
неподчинение на полицейскитѣ наредби. Въ Пловдивъ, напр.,
различни генерали и подполковници, които досега не сѣ
знаели, че е имало подобенъ законъ, тълкуватъ, че никой
нѣмалъ право да напуска работата си и искатъ да подве-
датъ работниците подъ сѣдъ, че сѣ лишили армията отъ
захаръ, а за г. фабриканта, който въ очитѣ на всѣки власти
и въ очитѣ на самия генералъ казва: „Нѣма да платя“, за
него нѣма арестъ, за него нѣма власт, той е властникъ. И
когато казваме ние, че днесъ военната или администра-
тивна властъ, както и по-рано, е въ услуга на капита-
листа и въ услуга на капитала и че тѣзи господа, които се-
дятъ на тази маса (Сочи министерската маса) не сѣ уп-
равители на една държава, а сѣ единъ комитетъ, едно изпъл-
нително бюро на различни фабриканти, търговци и банкери,
ние сме прави.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Много сте прави.

Ю. Юрдановъ: Да, прави сме, г. министре, защото са-
митѣ факти ни говорятъ, че е така.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Много се лъжете. Заблужда-
вате се, заблуждавате и хората.

Ю. Юрдановъ: Азъ, ако привеждамъ примѣръ за Пловдивъ, мога да ви приведа примѣръ и за всѣки единъ градъ. Кажете ми Вие, г. министре, въ кой градъ е приложенъ законътъ до днесъ?

Министъръ Ж. Бакаловъ: Въ всички почти градове е приложенъ, съ малки изключения.

Ю. Юрдановъ: Въ Бургазъ ли?

Министъръ Ж. Бакаловъ: И тамъ.

Ю. Юрдановъ: Въ Пловдивъ ли?

Министъръ Ж. Бакаловъ: И тамъ.

Ю. Юрдановъ: Въ Горна-Орѣховица ли, въ Русе ли, въ Варна ли, въ София ли?

Министъръ Ж. Бакаловъ: И тукъ се мѣчимъ да го приложимъ напълно.

Ю. Юрдановъ: Защо се мѣчите?

Министъръ Ж. Бакаловъ: Защото работата е сложна. Вие не си прѣдставлявате каква работа е това. Вие само фрази говорите. Нѣмате понятие отъ това, което прѣдставлява работата въ София — 10 хиляди случаи.

Ю. Юрдановъ: Позволете ми, г. министре, да кажа, че и азъ участвувамъ въ една подобна комисия. . .

Министъръ Ж. Бакаловъ: Да, участвувате. Назначилъ съмъ Ви въ Габрово. Азъ съмъ Ви назначилъ.

Ю. Юрдановъ: . . . че зная много добръ работата и смѣя да Ви заявя, че ако не бѣше вашето тълкувание на закона, тъй както ние въ Габрово свършихме работата за 6 дни, . . .

Министъръ Ж. Бакаловъ: Какво показва това? Че сте работили.

Ю. Юрдановъ: . . . и ни оставатъ само единични случаи, днесъ щѣше навредъ да се свърши. Но позволете да Ви кажа, че ние въ Габрово много малко се водихме отъ вашето тълкувание. Тамъ работничеството бѣше готово на другия день още да приложи закона, и той се приложи подъ натиска на работническата организация.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Приказки!

Ю. Юрдановъ: За това нѣщо господаритъ ходиха при коменданта да се оплакватъ, да искатъ съдѣйствието му, за това дойдоха чакъ тукъ да искатъ отъ г. министра да се прати въ Габрово гарнизонъ.

С. Манафовъ: Не бѣше за туй.

Ю. Юрдановъ: За туй бѣше, г. Манафовъ. И Вие сте идвали, и Вие знаете.

С. Манафовъ: Имаше маса плѣнници сърби избѣгали, които всѣваха страхъ.

Ю. Юрдановъ: Не е за плѣнниците, всичко е заради това.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Вие си въобразявате, че хората съ васъ се занимаватъ да ви прѣслѣдватъ. Това е едно заблуждение. Законътъ се прилага и ще се прилага напълно съ врѣме. Ще дойдемъ да се боримъ за събарянето на закона, който сме създали! Не сме го създали за вашъ хатѣръ.

Д. Благоевъ: Не знаете какво става въ България.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Вие много знаете. Повече отъ това, което приказвате, не знаете нищо.

Ю. Юрдановъ: Г. г. народи прѣдставители! Безспорно, че законътъ е създаденъ отъ правителството, но избочи всички работнически закони, които се създаватъ по този начинъ отъ буржоазнитъ правителства, сѣ винаги една залъгалка, дотогава, докогато работниците сами не пожелаатъ и сами съ своитъ организации, съ своитъ мишци, и съ своята готовность за борба не поискатъ прилагането имъ. И съ настоящия законъ е сѣщото. Никѣдъ ние не

виждаме добрата воля, за да бѣде приложенъ законътъ. Дали въ захарната фабрика въ Горна-Орѣховица, кѣдѣто комисията рѣшава, щото работната заплата да бѣде увеличена съ 80% и съгласно закона да бѣде отъ 1 септемврий 1916 г., а министерството измѣнява това рѣшение, не да бѣде отъ 1 септемврий, както е въ закона, а да бѣде отъ 1 януарий 1917 г. и да се отнася до тѣзи работници, които сѣ постѣпили прѣди 1917 г. и продължаватъ да работятъ.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Това послѣдното не е вѣрно. Азъ съмъ го заличилъ въ резолюцията, която съмъ поставилъ.

Ю. Юрдановъ: И трѣбваше работниците да протестиратъ, защото по този начинъ какво става? Ставаше това, че на тѣзи работници, които сѣ били по-рано тамъ и сѣ напуснали на 31 декемврий 1916 г., законътъ имъ дава право да иматъ отъ 1 септемврий до 1 януарий повишение, обаче министерството каза не. А плусъ това, забѣлжете добръ, че 40 души отъ русенската захарна фабрика, които насила сѣ командировани въ горноорѣховската захарна фабрика, които сѣ работили тамъ до декемврий и нѣщо и слѣдъ това сѣ върнати, тѣзи именно работници не могатъ да подпадатъ подъ това повишение.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Не е вѣрно това послѣдното. Вие говорите само фрази.

Ю. Юрдановъ: Какъ не е вѣрно? Работниците трѣбваше отъ всички кѣтове да протестиратъ. Та въ русенската захарна фабрика ли е приложенъ законътъ? Отъ бургазката захарна фабрика нѣма ли протестъ? Не уволниха ли отъ тая фабрика 8 души работници, защото искаха да бѣде приложенъ законътъ?

Министъръ Ж. Бакаловъ: Повърнаха се.

Ю. Юрдановъ: Повърнаха се отъ работническитъ протести.

Министъръ Ж. Бакаловъ: По мое застъпничество и по моя заповѣдь.

Ю. Юрдановъ: Ако не протестираха, нищо нѣмаше да направите.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Не защото протестираха. Когато не ми е извѣстно, че мога да направя разпорѣдби. Щомъ ми стана извѣстно, разпорѣдихъ се и се повърнаха. Какво говорите приказки?

Ю. Юрдановъ: Тѣзи случки не трѣбва да се допускатъ. При все това виждаме, че и до днесъ тамъ законътъ не е приложенъ.

Така че, съ настоящия законъ, г. г. народни прѣдставители, който увеличаваше надницата на българския работникъ, ние виждаме, че г. г. фабрикантитъ си играятъ, защото тѣ намиратъ поддрѣжка, отъ една страна, въ тълкуванията на този законъ отъ страна на Министерството на труда, отъ друга страна, намиратъ поддрѣжката на военнитъ власти. Не се разрѣшава работниците да се събиратъ, за да обмислятъ какъ трѣбва да се приложи законътъ; не се позволява на тѣзи работници да поддрѣжатъ своитъ синдикални организации. Кой законъ у насъ запрѣщава на работника да се сдружава? Синдикалитъ организации, които сѣ именно за защита на всѣкидневнитъ интереси, залъка и положението на работниците, върху тѣхъ се посѣга отъ началото на войната и до днесъ отъ военнитъ власти. Затварятъ се клубовѣтъ, защото работническия прѣдставител е искалъ да даде отчетъ прѣдъ работниците, защото работническия прѣдставител трѣбва да има едно опредѣлено мѣсто, кѣдѣто да приема оплакванията на работниците. Това е положението асѣл. Уповани, отъ една страна, както казахъ, на тълкуванието, което министърътъ дава, и отъ друга страна, на военнитъ власти, господаритъ сѣ всесилни, тѣ не даватъ нищо. Тѣ отъ началото още се заканваха, че нѣма да дадатъ нищо; опитаха се съ всички срѣдства да изпатятъ работниците, които сѣ освободени отъ редовѣтъ на армията, на фронта. Такива случаи има почти въ всѣки градъ по единъ, два, три, четири. И това е вѣрно, че щомъ се застъпваха работническитъ организации, щомъ изпращаха протести било до министра на търговията или до военния министъръ, тѣзи работници биваха повърщани. Но това ставаше съ протести. Когато единъ работникъ е освободенъ съ министерско постановление, когато му се проповѣдва; както той е длѣженъ да работи тамъ; когато се издаватъ специални разпорѣждания, че не бива да се отдѣля отъ фабриката нито единъ часъ, че ще бѣде даванъ подъ сѣдъ за отлѣчка отъ

частта си, а фабрикантът го изпъди, не го пуска във фабриката си и сполучва от един път да оматъоса областния или дивизионния началник там да го вземе за ухото и да го прати на фронта, и слѣдъ това протести и телеграфирания до министри, искане повръщането имъ, анкета, и най-сетнѣ се връща този работникъ — това не е ли прѣстѣпление отъ страна на фабриканта? Работникътъ се връща, но за изгубенитѣ надници нѣма кой да му плати; работникътъ се му намѣри нѣщо вина, за да му напакости, затова той трѣбва да се уповава на своитѣ организации, въ тѣхъ да намѣрва защита. А за г. г. фабрикантитѣ нѣма никакво наказание, че сѣ принудили единъ войникъ да напусне своята частъ; за тѣхъ нѣма съставенъ актъ, нѣма подвеждане подъ сѣдъ, нѣма глоби, нѣма абсолютно нищо.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Досега стотина постановления сѣ държани за глобяване.

Ю. Юрдановъ: При това положение вие виждате, че дѣйствително всички власти сѣ въ пълна услуга на г. г. българскитѣ фабриканти, че работникътъ нѣма друга защита, освѣтѣ себе си, освѣтѣ своя синдикатъ, своитѣ професионални организации, а тѣзи професионални организации се гонятъ сѣ всички срѣдства отъ военнитѣ власти.

С. Манафовъ: Въ фабрикитѣ работницитѣ сѣ подчинени на военната властъ.

Ю. Юрдановъ: Г. Манафовъ! Ще дойда тамъ да видѣмъ, доколко фабрикитѣ сѣ подчинени на военната властъ и доколко фабрикитѣ сѣ подчинени на министра на труда. Ще видимъ дали е правилно това тълкуване. Днесъ военнитѣ сѣ и на насъ господари. Днесъ военнитѣ казватъ: „Това, което говоришъ въ Народното събрание, не бива да излиза навънъ“, но това не значи, че е законно. Военнитѣ може да сѣ всичко, но това не значи нищо. Асѣ за военнитѣ нѣма никакви закони, нѣма конституция. Единъ генералъ пътува въ първокласно купе, а маса български войници, болни, сѣ измръзнали крака, пътуватъ въ конски вагони. Това законно ли е? А това военнитѣ го вършатъ. Фабрикитѣ трѣбва да бѣдатъ подъ Министерството на търговията, защото никой законъ не е поставилъ фабрикитѣ подъ военнитѣ. Азъ ще дойда тамъ, доколко има милитаризирани работници и дали има милитаризирани фабрики, или има просто милитаризирани въ смисълъ на това, че всички продукти, които излизатъ отъ фабрикитѣ, трѣбва да отиватъ за войската. Та, г. г. народни прѣдставители, именно професионалнитѣ работнически организации сѣ едно срѣдство за защита на труда. Това е единственото законно срѣдство, признато и отъ законитѣ, за прилагането на работническитѣ закони, доколкото ги има, и, повтарямъ, единственото законно срѣдство въ днешно врѣме за работника да зацѣпва труда. И ако ние имаме Министерство на труда, което сѣщо да се грижи за защита на националния трудъ, на професионалния трудъ, на фабричния трудъ, най-важното е то да не позволява на военнитѣ власти да се бъркатъ въ тѣзи професионални организации, които иматъ за задача да слѣдятъ за изпълнението на работническитѣ закони и които иматъ за свѣщена задача да пазятъ труда отъ алчността и безогледността на българскитѣ фабриканти. Издаватъ се специални нареждания, издаватъ се специални заповѣди, че не може да се събератъ и двама души на едно мѣсто. Даже сега скоро, отъ 15 т. м., е изпратена тайна телеграма до всички коменданти, съ която имъ се припомнюва да взематъ строги мѣрки за запазване точно постановленията на врѣмения правилникъ за службата въ военно врѣме. (Чете) „До комендантитѣ на градоветѣ. — Иматъ се положителни свѣдѣния, че социалистичитѣ и други крайни елементи, подъ прѣдлогъ ужъ да искатъ увеличение на хлѣбната дажба, тъкмѣли да правятъ въ нѣкои градове въ царството събрания и митинги. Въ сѣщностъ, обаче, тѣ гонятъ и прикрити цѣли, които сѣ несъвмѣстими съ реда и държавната безопасностъ — А какви сѣ тѣзи скрити цѣли, г. г. народни прѣдставители — мълчатъ. Тѣзи скрити цѣли сѣ да искаме да се приложи законътъ, тѣзи скрити цѣли сѣ да се иска хлѣбъ повече, тѣзи скрити цѣли сѣ да се посочва на всички тѣзи недѣлзи, които днесъ се покриватъ отъ военното положение, на всички гешефтарства, които се покриватъ отъ военното положение, и днесъ — да се иска миръ. Нима всичко това е задрѣжено, незаконно? Но се прави разпореждане: „Прѣдъ видъ на това и съгласно шифрованата телеграма на Министерството на войната,

№ 1.196, влѣзте веднага въ пълно споразумѣние съ административната властъ и вземете строги военни мѣрки, за да се запазятъ точно и неуклонно постановленията на врѣмения правилникъ за службата прѣзъ врѣме на военното положение, особено буква г отъ § 4“.

В. Коларовъ: Картечници да поставятъ.

Ю. Юрдановъ: „Спрѣмо нарушителитѣ и организаторитѣ да се поставя съ неумолима строгостъ“. — Такава е заповѣдта; а вие знаете въ главата на единъ български генералъ какво значи „неумолима строгостъ“. — „За нехайство, колебание и бездѣйствиe въ случая ще бѣдете подведени веднага подъ военна отговорностъ“. А какъ се прилага отъ? Прилага се така, както имашъ случай онзи денъ да ви кажа. Въ Пловдивъ работницитѣ въ захарната фабрика обявяватъ стачка; цѣла рота се явява да ги обкрѣжи и казва, че никой нѣма право да напушта работата си. — Ама тази фабрика не е милитаризирана, по вашитѣ понятия. Има ли тамъ воененъ делегатъ? — „Нѣма“. — Тѣзи работници кому да се оплатятъ, щомъ е милитаризирана фабриката, както вие поддържате? — Казва: „Да се оплатятъ намъ“. — Ами че вие сте висши началници, генерали, полковници, какъ ще се оплатятъ вамъ? — „Чрѣзъ директора на фабриката“. — Че директорътъ на фабриката воененъ ли е? Той ли имъ е прѣмиятъ началникъ? Арестуваха ги, арестуваха тѣзи, които искаха да се приложи единъ законъ, гласуванъ отъ Народното събрание. Това е. И всички тѣзи гюрлути за какво бѣха? За да запазятъ интереса на г. г. фабрикантитѣ отъ захарната фабрика въ Пловдивъ, и нищо повече. Пускатъ се различни полицаи, военни, за да слѣдятъ, за да видятъ ужъ какво се върши, а въ сѣщото врѣме, за да видятъ кога работницитѣ оставатъ беззащитни. Защото, колкото народниятъ прѣдставителъ у насъ да е падналъ ниско въ очитѣ на нашитѣ власти, все-таки той е народенъ прѣдставителъ. Тѣзи шпиони ще докладватъ, че народниятъ прѣдставителъ Василъ Коларовъ си е заминалъ и затова „дрѣжте сега!“ И г. г. военнитѣ отъ единъ пътъ държатъ — блокиратъ отново клуба, взематъ всички работници и насила ги каратъ тамъ да работятъ. Това е изпълнението. Ако вие дойдете да управлявате съ такива заповѣди, ако вие смѣтате, слѣдъ като всичко се е повдигнало срѣщу тия явни печалби, срѣщу тия явни кражби, които ставатъ у насъ, ако вие смѣтате съ такива заповѣди и съ такива телеграми да продължавате управлението си, лѣжете се. Ако днеска има една рота, която да изпълни вашата заповѣдъ, утрѣ ще намѣрите полкъ, който нѣма да изпълни заповѣдта ви. Защото стомахътъ на тѣзи хора, които вие изпращате тамъ, сѣщо е празенъ, тѣхнитѣ жени сѣщо търпятъ лишения. Тѣ виждатъ, че се произвежда захаръ, тѣ виждатъ, че на тѣхния генералъ всѣки пътъ му носятъ по каче захаръ, а тѣхнитѣ жени и дѣца стоятъ безъ захаръ. Тѣ хубаво виждатъ всичко. И вие съ този тероръ не можете да направите абсолютно нищо. Помнете ми думата, вече иде зима, утрѣ този законъ, който трѣбваше да бѣде досега приложенъ, който трѣбваше да бѣде изпълненъ, на много мѣста работницитѣ ще искатъ да го приложатъ сами, чрѣзъ напускане на работата. И тѣ не напускатъ отъ желание, не напускатъ затова, че не желаятъ да работятъ, не напускатъ, за да правятъ разходки; тѣ напускатъ, защото животътъ ги шибва. Въ една захарна фабрика въ Пловдивъ най-големата надница е 4 л. на майстора-ковачъ. Ако прослѣдите въ всички други заведения, ще видите, че най-големата надница или, по-хорно, срѣдната надница въ тютюневитѣ фабрики е 2—3 л., и въ цѣлата индустрия е сѣщото. И когато виждате пъкъ вънъ животътъ какъвъ е, когато виждате, че на тѣзи работници се дава по 200 гр., на нѣкои мѣста 300 гр. хлѣбъ, че тѣ сѣ постоянно гладни, че тѣ не могатъ да си купятъ месо, че тѣ нѣматъ обувки, нѣматъ дрехи, е, съгласете се, че тѣ ще искатъ не нѣщо много, а просто да бѣде изпълненъ законътъ, да имъ се даде това увеличение отъ 1 септември 1916 г. до днесъ, за да взематъ стотина лева да купятъ дрехи за себе си и за своитѣ дѣца, да купятъ малко повече хлѣбъ, да купятъ топливо, за да поддържатъ живота си. Та виждате, г. г. народни прѣдставители, по какъвъ начинъ се прилага законътъ.

Защитници на тѣзи работници, повтарямъ, това сѣ тѣхнитѣ организации. И г. министърътъ, ако той дѣйствително пазѣше труда, ако той дѣйствително се застъпваше за този трудъ, трѣбваше съ всички срѣдства да не позволи на военнитѣ власти да се отнасятъ спрѣмо работническитѣ професионални организации по този начинъ, по който се отнасятъ днесъ. Единъ пътъ въ самия законъ признато, че работницитѣ иматъ свой прѣдставителъ въ тѣзи комисии, слѣдователно, тѣзи работници сѣ органи-

зиращи, тѣ трѣбва да слѣдятъ неговата дѣйностъ, той трѣбва да бѣде въ единъ постояненъ контактъ съ тѣзи работнически организации, слѣдователно, работниците трѣбва да се събиратъ, така както г. г. търговците и банкерите се събиратъ. Тѣ свободно се събиратъ, за да протестираатъ противъ законопроекта за печалбите, тамъ софийскиятъ комендантъ не се явява; тѣ свободно се събиратъ, за да образуватъ всеразлични дружества, тамъ така сѣщо комендантъ не се явява; тѣ сѣ голѣми патриоти — тѣ могатъ всичко да вършатъ. Тукъ ние четемъ по кафенетата, нѣкой си Стоянъ Михайловски щѣлъ да държи сказка за Св. Духъ (Смѣхъ въ лѣвия центъръ); тамъ събрание е възможно, защото щѣлъ да говори, че всѣка властъ произлиза отъ Господа.

С. Момчевъ: Такива рѣчи не държи той.

Ю. Юрдановъ: Това могло да стане, но да съберемъ десетина работници, за да видятъ по какъвъ начинъ да дѣйствуватъ тѣ, дали чрѣзъ протести до министра за неприлагането на закона, дали чрѣзъ другъ способъ да могатъ да принудятъ господаритѣ си да изпълнятъ закона, такова събрание не можело да стане. Питамъ ви азъ: кѣдѣ е справедливостта ви, кѣдѣ е еднаквостта ви спрѣмо различнитѣ интереси ужъ, които вие сте поставили да хармонизирате? Не, противъ работниците се употребява всичко, но противъ господаритѣ не се употребява нищо, прави се всичко, което е въ тѣхенъ интересъ. Това е положението. При това положение, безспорно е, че работническата класа не може да бѣде доволна, че тя има право да бѣде недоволна, че тя има право да протестира, и тя ще протестира, въпрѣки всичкитѣ заповѣди, въпрѣки всички прѣслѣдвания отъ комендантствата, въпрѣки всички военни и граждански мѣрки. Досега не се е явила сила, за да спре негодуванието въ никой народъ, и отсега-нататѣкъ нѣма да се яви. Спирането ще бѣде моментно. Това негодувание, колкото повече се възпира, толкова повече ще расте и ще помете всичко, което е прѣдъ него и му прѣчи, за да може да удовлетвори желанието, интереситѣ на маситѣ.

Но, г. г. народни прѣдставители, длъженъ съмъ, по случай разглеждането на бюджетопроекта, да се спра и върху другъ единъ въпросъ. Съ обявяването на мобилизацията у насъ се поиска, по образа на Германия, за удовлетворение на нашитѣ военни нужди, нуждитѣ на армията, да бѣдатъ освободени отъ явяване въ редоветѣ на армията работници. За тѣзи работници прѣдварително още се даватъ списъци. Азъ помня какъ стана въ Габрово, а това е станало въ всички мѣста. Прѣди мобилизацията още се изискаха списъци отъ г. г. фабрикантитѣ, отъ колко работници специалисти иматъ нужда, за да бѣдатъ освободени отъ явяване подъ знамената. Тѣзи списъци се изпратиха, но Военното министерство не ги одобри и, когато се обяви мобилизацията, наново се искаха и тогава освободиха когото завърнаха. Много фабриканти минаха за машинисти, много фабриканти минаха за техници, за директори на не знамъ какви отдѣления отъ своята фабрика и по този начинъ се освободиха.

К. Досевъ: И миналия пѣтъ говорихте това, не Ви ли омръзна?

Ю. Юрдановъ: Но и тѣзи работници, които сѣ освободени съ министерско постановление, кѣдѣто е казано изрично, че се освобождаватъ отъ явяване въ редоветѣ на армията, тѣ не сѣ войници. Та нима ние, които по законъ сме освободени — ние сме освободени два пѣти: единъ пѣтъ по законъ и втори пѣтъ съ министерско постановление — нима ние сега сме войници? Нима насъ трѣбва да ни сѣдятъ по военнитѣ закони? Нима ние ще вършимъ прѣстѣпления като войници? Не, ние сме освободени по законъ или съ министерско постановление. Така сѣщо и тѣзи работници сѣ освободени съ министерско постановление. Обаче какво стана? Военнитѣ поискаха да милитаризиратъ индустрията. Чули, че въ Германия имало милитаризирана индустрия, но въ какъвъ смисълъ е милитаризирана? Милитаризирана е само въ туй, че всички продукти, всички стоки, произведени отъ дадена фабрика, отиватъ за нуждитѣ на армията. Но у насъ въ сѣщото врѣме се каза, че и тѣзи освободени работници сѣ милитаризирани. Противъ тѣзи милитаризирани работници, г. г. народни прѣдставители, нѣмаше нищо, тѣ не се закачаха, когато още нѣмаше законъ за увеличение на тѣхната надница. Но щомъ се създаде такъвъ законъ, намѣси се госпожа дирекцията (Веселостъ) — милосърдно сърце има тя — и отъ единъ пѣтъ се яви въ ролята си да защитава г. г. фабрикантитѣ. И по чие искане мислите вие?

Създаде се „Инструкция за свѣдѣние и ръководство на делегатитѣ, назначени при милитаризирани фабрики“, подписана отъ помощникъ-директора, полковникъ Беровъ, фабрикантъ софийски. Това стана по искане на г. г. фабрикантитѣ, които конферираха, искаха и имъ се обеща да имъ се издаде правилникъ, безъ да мине даже прѣзъ Министерството на труда. Казватъ: „Всички войници, освободени съ министерско постановление, мобилизираме ги ние, дирекцията, военнитѣ — всички ставатъ войници“ И за да имъ покажатъ, че сѣ войници, заповѣдватъ всѣки да носи военна шапка — а днесъ знаете каква цѣна иматъ военнитѣ шапки — и ги задължава всѣки да си купи шапка.

Нѣкой отъ дѣсницата: Защото сѣ войници.

Ю. Юрдановъ: Да, войници сѣ! Не сѣ войници. — Но не е то важно. Важното е, че създадохъ правилникъ именно противъ закона, противъ този законъ, който ние сме гласували. Този правилникъ е създаденъ чисто и просто, за да иматъ козъ г. г. господаритѣ и да бѣдатъ заплашени всички тѣзи работници, освободени отъ явяване въ редоветѣ на армията съ министерско постановление и да не могатъ да дѣйствуватъ. Въ тѣзи нареждания се казва какво трѣбва да вършатъ делегатитѣ — а често пѣти делегатитѣ се викатъ отъ самитѣ фабриканти и се посочватъ по-рано на г. г. началницитѣ на дивизионнитѣ области, а сега на дирекцията — че всички делегати трѣбва да слѣдятъ точно какво вършатъ работниците. (Чете) „Делегатитѣ слѣди за поведението на милитаризирани работници вънъ и вътрѣ въ фабриката...“ — Отъ делегатитѣ искатъ да слѣдятъ милитаризирани работници вънъ и вътрѣ въ фабриката, да ходятъ тѣ по кръчмитѣ, да ходятъ по улицитѣ, по къщитѣ, да видятъ какво правятъ милитаризирани работници. А прѣзъ това врѣме фабрикантѣтъ да може да краде държавнитѣ материали вътрѣ. Затова имъ сѣ нарежданията асѣ. — „... за добросъвестното изпълнение на възложената имъ работа по изработката на материалитѣ. Въ случай на споръ отъ какъвто и да е характеръ между фабриката и работницитѣ, той донася направо въ дирекцията — индустриаленъ отдѣлъ, като излага причинитѣ, които сѣ прѣдизвикали спора“. — Работниците сѣ длъжни да стоятъ постоянно въ фабрицитѣ; — „за всѣки, който не спазва този редъ, делегатитѣ донася въ дирекцията за подвѣждане подъ отговорностъ за отлѣчване и бѣгство отъ частта“. Това е за работницитѣ. Отъ делегатитѣ се правятъ не хора, които да бѣдатъ въ фабриката, за да защищаватъ държавния интересъ, за да слѣдятъ да не краде фабрикантѣтъ — защото всички пооткраднаха — делегатитѣ сѣ тамъ, за да слѣдятъ работницитѣ. Цѣлата тази комедия е издадена прѣзъ юлий. Откога сме ние въ война, а откога ги смѣтатъ милитаризирани? Сега, прѣзъ юлий — тъкмо когато ползуването отъ закона за увеличение на заплатитѣ бѣше въ разгара си; а освободенитѣ работници сѣ работници възрастни, работници специалисти, естествено, тѣхъ ги засѣгаше законътъ най-много, и г. г. фабрикантитѣ, за да си защитятъ интереситѣ, за да не позволятъ на работницитѣ да искатъ чрѣзъ своята сила прилагане на закона, прибѣгнаха до този правилникъ, съ който г. г. военнитѣ ги удостоиха. И този правилникъ, безъ Министерството на труда да го знае днесъ отъ много комендантѣ се прилага къмъ всички работници, и милитаризирани, и немилитаризирани. Напр., азъ знамъ случаи, дѣто фабрикантѣтъ нѣма кюмюръ денъ, два, три, четири, петъ, и освободенитѣ работници — „милитаризирани“ работници, споредъ тѣхнитѣ понятия — си стоятъ въ фабриката. Но работничкитѣ и другитѣ работници, които не подлежатъ на наборъ, казватъ: „Ние ще отидемъ на друга фабрика, ние ще отидемъ да потърсимъ друга работа“. Той казва: „Не може, ще стоиме тукъ“. — „Ще ни плащашъ“. — „Не мога да ви плащамъ, защото азъ не съмъ виновата, че нѣмамъ кюмюръ, държавата е виновата, защото тя не ми дава кюмюръ“. И комендантѣтъ казва: „Никой работничка не може да отиде на друго мѣсто; ще я взема съ сила и ще я върна въ тази фабрика“.

В. Коларовъ: И тѣ милитаризирани!

С. Манафовъ: И при все това, направиха стачка въ „Надежда“ и дойдоха при васъ.

Ю. Юрдановъ: И въ „Надежда“ направиха стачка, и въ фабриката на Рашевъ направиха и ще правятъ дотогава, докогато имаме подобни мѣрки и докогато принуждаваме работницитѣ и работничкитѣ да работятъ насилъ, да работятъ гладни, да чакатъ съ дни и да не имъ плащатъ нищо — Допрѣди миналата година на работницитѣ въ

Габрово не се даваше повече хлѣбъ, а наравно съ другитѣ граждани. Тѣ бѣха принудени да даватъ сѣща цѣна да купятъ брашно. Даже имаше работници, слѣдъ като работили, получавали си надницата, въ резултатъ заборчѣли съ по нѣколко стотинъ лева, за да поддържатъ своето съществуване и това на своето сѣмейство. И всичко това, за да може да се потуши чрѣзъ военната властъ, за да иматъ оправдание военнитѣ, издаватъ отъ дирекцията такива наредби. И какво мислите? Тѣ дезорганизируютъ труда, тѣ хвърлятъ българския работникъ, прѣдставителя на този трудъ, напълно въ устата на безсѣмъстия фабрикантъ. А трѣбва да знаете, г. г. народни прѣдставители, че днесъ българскиятъ работникъ изнемогва, особено фабричниятъ, въ този трудъ. Ако днесъ за една фабрика е трѣбвало да бждатъ освободени най-малко 12—15 човѣка, освободени сѣ 5, и тѣзи 5 души вършатъ работата на 15-тѣ. Ще намѣрите работникъ, който денонощно работи въ фабриката; изпълнява работата на майсторъ, спи въ фабриката, всѣка нощъ го вдигатъ по три, четири, петъ пѣти, за да поправа нѣкоя машина, а въ сѣщото врѣме прѣзъ деня управлява цѣло отдѣление. Днесъ въ всички фабрики работното врѣме е увеличено отъ 11 ч. на 12—13, и за всичко това не се плаща абсолютно нищо. Особено откакъ се гласува законътъ за увеличѣние на работническитѣ надници, нѣма фабрика въ България, която да не съкрати почивката; половината часъ, който по закона имъ се слѣдва за закуска сутринъ, и обѣдната почивка се съкращаватъ, и вечеръ се отяжда по 15, 20, 30 минути, по цѣлъ часъ. Въ цѣлата наша индустрия работното врѣме се продължава. Това се обяснява съ едно: „Нашата армия има нужда отъ облѣкло, нашата армия има нужда отъ чизми, нашата армия има нужда отъ материяли“.

Д. Благоевъ: И при все това е боса и гола.

Ю. Юрдановъ: И при все това, както казвате, е боса и гола. — Но всичко това отива въ джоба на фабриканта. И тамъ Министерството на търговията не може ли да надзърне? Тамъ само военни ли ще се разпореждатъ, като обясняватъ така: „Днесъ врѣмената сѣ такива; днесъ е война, ние имаме нужда отъ шинели и не по 16, а по 36 ч. ще работятъ тѣй, както на фронта по 36 часа стоятъ въ окопитѣ“, а на този г. комендантъ дрешката му е чиста, той не е помирисалъ окопитѣ и когато трѣбва да работи, той иде сутринъ въ 10 часа, а подиръ обѣдъ въ 5 часа — дотогава спи — излиза въ 6 часа и отива да си пие ракийцата. Всичкото това врѣме, прѣзъ което се работи повече, отива въ джобоветъ на г-да фабрикантитѣ, и тѣ казватъ на работниците: „Ще ви дадемъ увеличѣние — този законъ ни задължава — но ние ще го извадимъ отъ васъ“. Сутринъ половинъ часъ по-рано, 15 минути отъ сутриншната почивка за закуска, половинъ часъ отъ обѣдната почивка и вечеръ половинъ часъ повече, набира се 2 часа на день повече работа. Тѣй се върши днесъ, а работникътъ изнемогва, не може да протестира, вижда, че отъ никѣдъ нѣма защита, вижда, че само едно срѣдство има: да направи стачка, и тогава да го чуятъ всички, тогава да се сѣти и министерството и да видятъ и военнитѣ, че това е несправедливо, за да дойдатъ тогава да кажатъ: „Не сме знаели, че положението е такова“. Ама защо има инспекторъ на труда, защо назначавате прѣдставители на тѣзи комисии? Какво става тамъ? Азъ си спомнямъ, че въ Габрово отъ този законъ фабрикантитѣ сѣ възмутени много и захванаха да тероризиратъ въ своитѣ фабрики, да биятъ, да плашатъ, и работничекитѣ бѣгаха; той поставя стража цѣла нощъ, обаче работничекитѣ отъ 2 до 6 часа сѣ бѣгали като кози една по една и идватъ въ града. Какво става? Г. фабрикантъ се оплаква на полицията, че демонстрация къмъ града слиза — ужасъ! — вземете мѣрки. Полицията се явява да ги арестува. Телеграфирахъ по този случай на г. министра, че побойща ставатъ. Той изпрати телеграмата съ надписъ до инспектора на труда, за да види каква е работата. Ние искаме да стане една анкета съвмѣстно съ работническитѣ организации. Дирекцията така сѣщо изпратила нѣкакви тайни органи да види какво става тамъ. А тамъ формални побойща сѣ станали. Затова става стачка въ фабриката „Надежда“. Идва самиятъ комендантъ и вижда, че тази работа не може така да върви: когато бацитѣ на тѣзи работнички и тѣхнитѣ братя сѣ на фронта, тѣ тукъ не сѣ останали, за да бждатъ бити затова, че сѣ искали да имъ се плати 50% повече. Та виждате, какви сѣ отношенията. По този случай, г. министре, Ви телеграфира околийскиятъ началникъ, който излѣзе по-сѣмъстенъ човѣкъ; той самъ лично се заинтересува, отиде, направи анкета и отъ неговата анкета излѣзе, че всичко това е вѣрно, че тамъ изтезаватъ работниците, че ги биятъ, че сѣ поставени подъ единъ насилнически режимъ. Това е една фабрика, която

е облагодѣтелствувана отъ държавата. Всички тѣзи момичета тамъ сѣ дѣщери на тѣзи, които на бойното поле слагатъ коститѣ си, за да запазятъ фабриката на този фабрикантъ и да му дадатъ възможность да печели. Слѣдователно, повтарямъ, Вие имате всичкитѣ органи, за да прослѣдите всичко и като министъръ на труда да запазите този трудъ въ тѣзи усилии врѣмена. Кой Вашъ инспекторъ Ви е далъ рапортъ, за да ви покаже, съ какво се храни днесъ работникътъ? Я идете въ нѣкоя фабрика да видите какво яде работникътъ, съ колко хлѣбъ прѣживява днесъ, когато отъ него се изисква работа. Въ Габрово имаше случаи работникъ да го донесатъ боленъ отъ гладъ. Всѣки день той е ялъ по малко, търпѣлъ е единъ такъвъ хронически гладъ, ослабналъ, и го донесоха боленъ; ялъ е по малко, защото трѣбвало да храни дѣцата си, защото заплатата му е малка, и хлѣбътъ му е малко. Кой Вашъ инспекторъ Ви е донесълъ каква е заплатата, каква е почивката? А всичко това сте длѣжни да направите, за да запазите и отъ ваша гледна точка националния трудъ. Обаче всичко днесъ се е забравило и Вие сте абдикирали отъ Вашето положение като министъръ на труда и сте оставили всичко на военнитѣ. Военни да разправятъ въ захарнитѣ, въ текстилнитѣ, въ кожарнитѣ фабрики — наврѣдъ-военни. Вие, като министъръ на труда имате право и Вашата длѣжностъ е длѣствително да се заинтересувате за положението на българския работникъ. И когато се заинтересувате, не се интересувайте по този канцеларски начинъ: „Чакайте да видя инспекторътъ на труда, или чакайте да видя прѣседателътъ на комисията какво ще ми каже“, но когато ще се заинтересувате, заинтересувайте се съвмѣстно съ работническитѣ организации, за да се анкетира трудътъ, и Вие ще видите, че условията, въ които живѣе българската работна класа, прѣдставляватъ цѣлъ ужасъ.

Но, г. г. народни прѣдставители, ако това е отношението на Министерството на търговията къмъ работниците въ частната индустрия, въ частнитѣ заведения, то не е по-добро и въ тѣзи държавни прѣдприятия, където има работници. Думата ми е за мината Перникъ. По тази мина, както и по мината Бобовъ-долъ, се говори, че тѣ сѣдно национално богатство, и отъ всички почти тукъ парламентарни опозиционни групи се поддържаше, че това национално богатство трѣбва да остане на България, на нашето общество, че не бива да се дава въ частни рѣцѣ и на чужденци. Всичко това е така и така трѣбва да бжде. Както минитѣ сѣ национално богатство, така и всички други богатства, така и земята сѣ национални богатства; макаръ че тѣ се намиратъ въ частни рѣцѣ, тѣ сѣ обществени и трѣбва дѣйствително да бждатъ обществени богатства. Но както при общественитѣ богатства, които сѣ станали частни въ полза само на единъ, така сѣщо и при мината Перникъ, както и при другата мина Бобовъ-долъ, макаръ че се експлоатиратъ отъ държавата, отношението на държавата спрѣмо тѣзи богатства е извѣстно; не единъ пѣтъ се е говорило тукъ за отношението на държавата къмъ експлоатацията на мината Перникъ. Тя е гледала на работниците тамъ като на хора, които нѣматъ никакви права, и много малко до днешния день тя се интересувала за положението на работниците въ мината Перникъ. Но ако държавата много малко се е интересувала, хората, които работятъ тамъ, перникскитѣ рудничари, сѣ се интересували винаги отъ своето положение и тѣ въ редица борби, въ редица стачки сѣ борили за подобрението на своето положение. Тѣ сѣ давали редица жертви, за да принудятъ държавата да се интересува за положението на перникскитѣ рудничари и, ако днесъ всички идатъ да съзнаятъ колко е необходима перникската мина, изобщо колко е необходимо това национално богатство, че днесъ безъ кюмюръ не може да се развива никаква индустрия, че желѣзнопѣтното дѣло така сѣщо ще бжде спънато, че ако тази мина отъ по-рано не се управляваше бюрократически отъ различни директори, които бѣха довѣрени лица на своитѣ министри, не е управлявана само бумажно, а да се гледаше на това богатство като на такова, което трѣбва да се разработи, което трѣбва да удовлетвори интереситѣ на цѣлото общество, безспорно е, че днесъ положението щѣше да бжде друго. Това управление е докарало до тамъ, че и до дѣнь днешенъ заплатата на рудничарския работникъ е нищожна. Днесъ 378 души рудничари иматъ дневна заплата отъ 1-20 л. до 2 л.; 2.064 рудничари — отъ 2-10 л. до 3 л.; 379 рудничари — отъ 3-10 л. до 4 л., а 99 рудничари — отъ 4-10 л. до 6 л. Това имъ е нормалната надница днесъ, и то само когато работятъ. Но съ добавъчното възнаграждение и съ едната пѣта, която получаватъ като държавни работници, тази надница едвѣмъ съ 50% се е увеличила. Така щото, г. г. народни прѣдставители, съ едно увеличѣние даже вие ще намѣрите, че болшинството или двѣтѣ

трети отъ пернишките миньори се задоволяват съ една сръдна надница отъ 3 л. до 3-50 л. Човѣкътъ, който работи подъ земята при една температура висока, човѣкътъ, отъ когото искатъ всѣкидневно да дава тонове и тонове каменни въглища, го задоволявате съ надница 3-50 л! Пернишките рудничари днесъ се намиратъ въ обсадно положение; тамъ е ржката на военните, тамъ не се позволява никакъвъ протестъ, тамъ е задушенъ всѣкакъвъ гласъ на негодуване. Въпрѣки това пернишкиятъ рудничаръ издига този гласъ; той даже е изпратилъ на министра на труда изложение за своето положение, въ което се намира днесъ. Ако всички искате тѣ да останатъ държавни, обществени, нима не трѣбва да се загрижите за положението на този, който копае това злато тамъ? Съ 3-50 л., една надница, която не може да стигне за хлѣбъ днесъ, вие го карате да работи съ часове и да дава богатства на държавата. Обаче неговиятъ трудъ се изчерпва, и ако видите статистиката, г. г. народни прѣдставители, ще видите, че днесъ заболяванията въ мината Перникъ сѣмного повече; ако погледнете единъ пернишки работникъ, ще видите неговото блѣдо лице, изтощено отъ трудъ, изтощено отъ недоимъкъ на храна. Ако погледнете и самото му жилище, вие ще видите, че той живѣе въ нѣкакви си бараки и землянки, за които плаща извънредно високъ наемъ въ сравнение съ тѣзи неудобства, които му дава тази барака. Изплащанията, вмѣсто да се уредятъ така, както е навредъ, трѣбвало, защото не било угодно на счетоводителя или защото традицията била такава, да се плащатъ мѣсечно, и работникътъ да чака цѣль мѣсець, да живѣе отъ тукъ отъ тамъ, като взема на вересия, а вие знаете какво нѣщо е на вересия — да взема продуктите скѣпо, за да чака края на мѣсеца да му се плаща. Той иска най-малко на двѣ седмици да му се плаща. Не можело, защото счетоводителятъ намѣрилъ тѣй за добръ и тѣй било по канцеларските правила.

До миналата година се даваше на пернишкия работникъ безплатно отопление, обаче отъ миналата и тази година се отне и то; тъкмо тогава, когато той има нужда, и когато тази нужда е много голѣма, този който копае кюмюра, нѣма отопление. Асѣ редътъ днесъ е такъвъ: този, който тѣче хубавитѣ платове, да ходи голъ и босъ, този, който копае кюмюра, той и неговитѣ дѣца да ходятъ да живѣятъ и да спятъ на студено, а други да се ползватъ отъ неговия трудъ или както казва поговорката: „Вода да газимъ, жѣдни да ходимъ“. Това е положението днесъ: и тѣзи малки придобивки на пернишкия работникъ днесъ сѣ вземени. Г. министърътъ на труда, ако дѣйствително е министъръ на труда, трѣбва най-сериозно да се заеме, щото заплатата на пернишкия работникъ да бѣде удовлетворителна, да бѣде поне отговаряща на тѣзи нужди, които сега животътъ изисква отъ него. И вие, г. г. народни прѣдставители, ще видите въ самия бюджетопроектъ, че за работническите заплати изобщо е прѣдвидена една сума, но тази сума е малка. Министерството на труда заради това национално богатство, върху което се възлага толкозъ много, трѣбваше досега и за въ бъдаще да създаде едни дѣйствително професионални работници, а тѣхъ не можешъ да ги създадешъ съ сила; ще ги създадешъ, като удовлетворишъ тѣхнитѣ нужди въ надници, като ги задоволишъ, слѣдователно, напълно да могатъ да живѣятъ като хора, а именно да имъ се опрѣдѣли една минимална надница. Днесъ минималната надница, нужна за единичния човѣкъ, е минимумъ 5 л., а ние виждаме, че тамъ сѣмейни хора получаватъ по 3-50 л. Министърътъ на труда, ако е дѣйствително министъръ на труда, трѣбва да вземе мѣрки, щото положението на работниците въ мината Перникъ да се подобри и не тамъ да заповѣдватъ военните само съ воененъ тероръ, а той, като министъръ на труда, трѣбва да защити труда на тѣзи работници.

Сѣщо така, г. г. народни прѣдставители, ние ще искаме, щото по § 66 (Чете) „За лѣкуване на работници при мината, въ болници, санаториуми“ и пр., който е едвамъ 15.000 л., да се прѣдвиди една по-голѣма сума.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Вие не сте съзрѣли даже какви измѣнения сѣ станали. Защо говорите на вѣтъра? Отъ 15.000 л. той е увеличенъ на 40.000 л.

Ю. Юрдановъ: И тази сума е малка.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Сега казахте, че 15.000 л. е малко, като Ви казахъ, че е увеличена, пакъ казвате, че е малко.

Ю. Юрдановъ: И тази сума е малка, защото г. г. народни прѣдставители, въ болницата тамъ не само че нѣма леѣла, но почти никаква медицинска помощъ нѣма. Единъ лѣкарь е на повече отъ 3 хиляди работници.

В. Коларовъ: Съ плѣнниците.

Ю. Юрдановъ: Съ плѣнниците, съ всичко, и често този лѣкарь не може да прѣгледа всички болни.

Н. Калчевъ: Отъ кѣдъ да ги вземемъ?

Ю. Юрдановъ: Прѣглежда, прѣглежда, прѣглежда, не може да ги прѣгледа, макаръ че е длъженъ, защото нѣма сили вече и ги изпѣжда. Слѣдователно, и въ това отношение Министерството на труда трѣбва да вземе мѣрки. Заплатитѣ на тѣзи работници трѣбва да бѣдатъ увеличени; трѣбва да има една минимална заплата отъ 5 л.; изплащанията да ставатъ, ако не седмично, поне на двѣ седмици. Жилищниятъ въпросъ при мината „Перникъ“ така сѣщо трѣбва да бѣде уреденъ, и тогава Министерството на труда дѣйствително ще бѣде министерство на труда, защото съ тѣзи мѣрки ще защити не интереситѣ на богатитѣ, не интереситѣ на капитала, а ще защити интереситѣ на труда, ще защити интереситѣ и бъдащото на нацията.

Съ тѣзи нѣколко думи, г. г. народни прѣдставители, за мината „Перникъ“, завършвамъ, като сѣщитѣ мисли се онаятъ и до всички други държавни мини, па не само до всички държавни мини, но и до частнитѣ мини. Нѣма мина у насъ, която днесъ да е приложила закона за увеличение работническите надници. Всички мини досега чакатъ, откъзватъ, злоупотрѣбватъ съ властта си, за да не заплатятъ на миньоритѣ. Министерството на труда така сѣщо трѣбва да обърне най-сериозно внимание върху това положение и да не позволява на г. г. фабрикантитѣ, на г. г. акционеритѣ, на г. г. банкеритѣ да си играятъ съ сѣдбата на българския работникъ. Когато министерството постѣпва по този пѣтъ, тогава дѣйствително то ще изпълни дълга си, тогава дѣйствително то ще бѣде министерство на труда. А додѣто продължава тази политика, която води днесъ, то нѣма да бѣде министерство на труда, а ще бѣде министерство на капитала. И работническата класа ще намѣри сръдства, ще намѣри способи да защити своитѣ интереси, защото въ защитата на тѣзи свои интереси тя защитава интереситѣ на цѣлата нация.

Прѣседателътъ: Има думата г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Г. г. народни прѣдставители! Вече отъ първата сесия на Народното събрание досега ми се е паднало нѣколко пѣти случая да говоря по всички въпроси, които бюджетопроектъ на Министерството на търговията, промишлеността и труда прѣдизвиква при вотирането му или при вотиране на извѣстни закони, и сега твърдѣ малко трѣбва да кажа, за да допълня онова, което не съмъ казалъ, и за да отговоря на нѣколко точки отъ критикитѣ, които се направиха на дѣйността на Министерството на търговията, промишлеността и труда и на сегашния бюджетопроектъ.

Казвалъ съмъ — ще повтора и сега — не сѣ военните врѣмена, когато икономическиятъ, социалниятъ животъ на една държава може да се развиватъ правилно. При войната, която повече отъ три години продължава въ Европа, и капиталъ, и трудъ, и търговия, и стопански животъ сѣ поставени въ изключителни условия. Ние сами чувствуваме надъ себе си тежеститѣ, ние сами се лишаваме въ частния си животъ отъ много необходиминости. Е добръ, и въ общия животъ на народа, и въ проявленията на неговата икономическа и стопанствена сила има сѣщо тежести и прѣчки, които мѣчно могатъ да се прѣодолятъ. Министерството на търговията, промишлеността и труда въ тѣзи врѣмена се е мѣчило и се е стрѣмилъ да прѣодолѣе колкото е възможно тия прѣчки, които спѣватъ икономическия и стопански животъ на държавата, дотолкова, доколкото това зависи отъ дѣйността на министерството. Защото не е само Министерството на търговията, промишлеността и труда, което, по силата на законитѣ въ страната, разпорежда съ цѣлата широка областъ на промишлеността и стопанството. По силата на отдѣлни закони, други организации, други държавни институти взеха една голѣма частъ отъ тази областъ на дѣйността и по този начинъ ограничиха до извѣстна степенъ неговата. Вънъ отъ туй, по силата на нуждитѣ на държавата, по силата на голѣмитѣ нужди на войската, много и отъ сръдствата на министерството бидоха отнети, и слѣдователно, когато се прави критика на дѣйността на министерството, нека г. г. ораторитѣ изхождатъ отъ тѣзи съображения; тогава само ще се доберемъ до по-вѣрни резултати; тогава ще можемъ да теглимъ логически послѣдствия отъ създаденото положение; тогава ще бждемъ и обективни. Когато се разискватъ въпроси въ Камарата, които за една или друга обществена или политическа организация иматъ

извънтен смисъл, тѣ съ своята обективност трѣбва да поискатъ отъ цѣлото народно прѣдставителство да се заинтересува по тѣхъ. Никога една политическа организация не трѣбва да взема единъ законъ, за да го употребява като оръжие, като сръдство за постигане на отдѣлни нейни интереси. Това го казвамъ по адресъ на господата отъ крайната лѣвица.

Ние сме създали, въ продължение на четири години, четири работнически закона; Народното събрание е отговорило на свършеннитѣ належащи нужди за социално законодателство така, както никое Народно събрание досега не е направило. Разбира се, ние не се ръководѣхме отъ исканията толкова на социалиститѣ, колкото отъ едно по-високо схващане грижата на държавата за защита на труда, за защита силитѣ на народа. Разбира се, въ това отношение не можахме да направимъ всичко, каквото се искаше отъ страна на социалиститѣ, защото, ако сме длъжни да защищаваме труда, ако сме длъжни да обезпечимъ сносенъ животъ за работническото, ние еднакво сме длъжни да усилимъ и икономическата мощъ на държавата, да създаваме и увеличаваме нейнитѣ капитали, та когато единъ денъ тази мощъ бѣде въ своя разцвѣтъ, и самото работничество да намѣри въ нея всичкитѣ условия за оня животъ, за който всѣки човѣкъ претендира и за който всѣки работникъ се бори. Азъ разбирамъ и оправдавамъ длѣтелността на Социалистическата партия, която дохожда да прѣдстави на буржоазната държава много социални въпроси и проблеми за разрѣшение. Тя е тамъ напълно въ ролята си и каквото е прѣдвявала, подложено на обсъждане отъ държавата, е бивало прилагано, щомъ е могло да бѣде усвоено отъ нея. Така гледамъ на дѣлността на XVII-то обикновено Народно събрание по социалното законодателство, именно, че то е отговорило на ония социални нужди на страната, които сѣ били достатъчно назрѣли, прѣдъявени отъ работническото и отъ неговитѣ прѣдставители. Въ това отношение считамъ, че и Социалистическата партия съ своята бдителностъ и съ своя интересъ къмъ социалнитѣ проблеми въ нашата страна е помогнала много за нашето социално законодателство. Г. г. народни прѣдставители! Всѣкога съмъ мислѣлъ, че едно сътрудничество между труда и капитала, между социалистическата дѣйностъ и дѣйността на буржоазната държава е било необходимо, за да може да се урежда стопанственото, икономическото състояние на една страна. Въ това сътрудничество азъ досега съмъ виждалъ залога за една плодотворна работа на Народното събрание и заради туй всѣкога съмъ билъ отзивчивъ на исканията на работническото, всѣкога съмъ защитавалъ тия искания, щомъ тѣ сѣ могли да бѣдатъ удовлетворени отъ буржоазната държава, да бѣдатъ вложени въ законитѣ, които е вотирила досега.

Х. Бояджиевъ: Само че тѣ не гласуваха закона.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Вѣрно е, че въ много отношения дѣйността на Министерството на търговията, промишлеността и труда не е могла да бѣде такава, каквата съмъ азъ съмъ искалъ да бѣде затуй, защото сръдствата, съ които е разполагало то, сѣ били оскудени. Мене ме обвиняватъ, че не съмъ се интересувалъ отъ законитѣ, които сѣ вотирали, закони, прокарани по моя инициатива въ Народното събрание, че не съмъ се грижелъ за тѣхното изпълнение и че съмъ оставилъ капиталиститѣ и фабрикантитѣ да измукватъ жизненитѣ сили на работническото, да го изнураватъ, да го изтощаватъ, само за да трупатъ голѣми богатства. Въ това отношение социалиститѣ, вѣрни на себе си, защото, като авансиратъ тая мисль и поддържатъ това убѣждение у хората, туй отговаря на тѣхнитѣ нужди за пропаганда, на идеитѣ имъ и на тѣхнитѣ партийни интереси.

Ю. Юрдановъ: Отговаря на дѣйствителността.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Но азъ бихъ искалъ социалиститѣ да бѣдатъ добросъвестни, да бѣдатъ обективни и, когато авансиратъ извъншни положения, да могатъ да ги обосноваватъ, да ги докажатъ. Тукъ тѣ сѣ слаби. Напоследѣкъ ние имаме голѣма мѣжнотия въ прилагането на закона за работническитѣ заплати прѣзъ врѣме на войната. Тая мѣжнотия произхожда отъ липсата на лица да заематъ вакантитѣ инспекторски мѣста. Обвиняватъ ме, че не съмъ искалъ да бѣдатъ освободени всички инспектори. Г. г. народни прѣдставители, това азъ съмъ го искалъ, писалъ съмъ, настоявалъ съмъ нѣколко пѣти, но военното начальство, което много мѣчно може да извади отъ редоветѣ на войската войници и да ги праща за тилова служба, досега не е отговорило удовлетворително на моитѣ искания. Ние имаме твърдѣ малко инспектори, имаме много ваканции, търсимъ кандидати съ обявления, и никой не се явява. Има кандидати, които съмъ назначилъ, обаче тѣ се отказ-

ватъ на слѣдующия или подирѣ нѣколко дни. Има кандидати, освободени отъ военна служба, които се явяватъ, но повечето болничави или съ медѣзи, които ги правятъ негодни за работа. И сега, ако народнитѣ прѣдставители се интересуватъ, ще видятъ, че имаме много вакансии, а нѣмаме кандидати. Какъ искате тогава вие да приложите закона тѣй бързо, за да мога да задоволя г. г. социалиститѣ? Азъ не говоря, г. г. народни прѣдставители, да задоволя работницитѣ, защото на много мѣста тѣ сѣ задоволени. Не е изпълненъ законътъ вредомъ напълно.

Ю. Юрдановъ: Законътъ задължава всѣки фабрикантъ да изплаща минимумъ 50%.

Министъръ Ж. Бакаловъ: . . . но той се изпълнява, макаръ и бавно. Защо? Азъ нѣмамъ дори по единъ инспекторъ въ окръгъ, а тамъ, дѣто го има, той трѣбва да отива въ всички окѣли да прѣдседателствува комиситѣ за прилагане на закона. Какъ може да се успѣе тогава? Както ви казвамъ, нѣмаме инспектори за всички окръзи, и бѣхъ принуденъ да назнача учители отъ Свищовската и Бургаската търговски гимназии за прѣдседатели на тия комисии, бѣхъ принуденъ да назначавамъ началници-профьрители по мѣркитѣ и теглижитѣ за прѣдседатели на комиситѣ. Въ всѣки случай, моето желание и грижа е да бѣде законътъ изпълненъ и да се реализира цѣльта му. Въ твърдѣ малко градове е останалъ законътъ неизпълненъ напълно, а сѣщо въ твърдѣ малко градове — отчасти неизпълненъ. И, г. г. народни прѣдставители, когато дохождатъ прѣдставители отъ крайната лѣвица да ви казватъ, че законътъ не е изпълненъ, че работническото вслѣствие на това е оставено въ мизерия, че то страда, това свършено не е вѣрно. Азъ бихъ могълъ да прочета една статия отъ в. „Народъ“ на хората отъ Обединената социалистическа партия, където г. Асѣнъ Цанковъ съ своя подписъ казва, че благодаренията на закона за положението и заплатитѣ на работницитѣ прѣзъ врѣме на войната се чувствуватъ; милионитѣ, които по силата на този законъ се взематъ отъ фабрикантитѣ, вече се разпрѣдѣлятъ между работническото, послѣдното вече може да подобри своето положение, защото получава по 200, 300, 400 и 500 л. за измѣнано врѣме, вънъ отъ увеличенитѣ заплати по силата на този законъ. Ако в. „Народъ“ бѣше сега подъ ръката ми, щѣхъ да прочета тая статия на г. Цанкова.

Ю. Юрдановъ: Не познава нищо; нѣматъ организация. (Възражения отъ Обединената социалдемократическа група. Прѣрѣкание)

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля, тишина.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Законътъ, наистина, закѣснѣлъ сѣ прилагането си, но се прилага. Говорятъ ми за София. Ами знаете ли, г. г. народни прѣдставители, че има нѣколко хиляди случаи, съ които комисията трѣбва да се занимава поотдѣлно?

Обвинява ме г. Юрдановъ, че сме издали нѣкакъвъ правилникъ за прилагане на закона. Това не е вѣрно.

Ю. Юрдановъ: Какъ не е вѣрно!

Министъръ Ж. Бакаловъ: Ние сме дали извъншни пояснения и упѣтвания на комиситѣ по прилагането на закона сѣ едно окръжно, така, както става всѣкога, когато единъ новъ законъ започне да се прилага и когато този законъ третира една материя твърдѣ малко обяснена и за самитѣ комисии, и за голѣма частъ отъ тия, за интереситѣ на които се създава, или въ тежестъ на които се създава. Въ случай има да се защитава и интересъ на работническото, и интересъ на капиталиститѣ, слѣдователно, еднакво трѣбва да дадемъ защита и на единитѣ, и на другитѣ; а когато има единъ конфликтъ между интереситѣ на работници и фабриканти, разбира се, ще се появятъ хиляди случаи, по които комиситѣ ще трѣбва отдѣлно да се произнасятъ, а това изисква врѣме.

Ю. Юрдановъ: Народното събрание съ приемането на закона призна, че работническата надница е малка и трѣбва да бѣде увеличена, затова законътъ говори за увеличаване на надницитѣ.

Прѣдседателъ: Моля, не прѣкъсвайте.

С. Петковъ: Слушахме Ви спокойно — защо Вие прѣкъсвате?

Министъръ Ж. Бакаловъ: Ние, г. г. народни прѣдставители, приехме, на работницитѣ, които сѣ повикани по си-

лата на мобилизацията под знамената, да се заплаща по 50% от надницата, която сѣ получавали до мобилизацията. Всичко това е въ тежест на капиталиста, въ тежест на търговеца, въ тежест на фабриканта прѣз време на войната, безъ да му работи работникът, да му плаща 50% от заплатата. Ето какво е направила буржоазната държава. Нѣщо повече. Ние сме приели въ закона да не се смѣтат ония дневни, дадени на войниците, които ги получават по силата на закони и положения или по силата на военните наредби. Ние даже заплащаме на вдовците и на сирачетата на убития войникъ-работникъ, безъ това да бѣде въ ущърбъ на пенсията имъ. Може ли да се обвинява и народно прѣдставителство, и министерство, и фабриканти, че тукъ нѣма грижи за работниците, че особено пъкъ министерството се е дезинтересирало отъ положението на работниците? Г. г. народни прѣдставители! Където упрѣците могатъ да бѣдатъ справедливи, основателни, ние сме длъжни да ги приемемъ, защото по този начинъ може да се корегиратъ извѣстни грѣшки; където тѣ сѣ неоснователни, трѣбва да ги отхвърлимъ.

Вѣрно е казаното за Пловдивъ; азъ нѣма да го откажа; азъ самъ съмъ недоволенъ отъ дѣятелността на моя инспекторъ и отъ тамкашната комисия.

Ю. Юрановъ: Нищо не върши инспекторътъ.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Въ единъ голѣмъ градъ като Пловдивъ, естествено, единъ инспекторъ, който трѣбва да взема участие въ нѣколко комисии, където има да се разрѣшаватъ стотици и хиляди случаи, не може да прояви особена бърза дѣйностъ. Викалъ съмъ го, за да му се каже, че министерството не е доволно отъ неговата работа, смѣнявалъ съмъ го; но кажете ми съ кого да го замѣня, дайте ми кандидатъ.

Ю. Юрановъ: Искате ли?

Министъръ Ж. Бакаловъ: Дайте. — Азъ не съмъ отказвалъ да назнача за инспектори на труда хора, които сѣ принадлежали дори на партията на крайните социалисти, стига да отговарятъ на условията и да желаятъ да отидатъ да работятъ. Наистина, въ Пловдивъ станаха нѣкои нежелателни случки въ захарната фабрика.

Н. Харлаковъ: Кандидатътъ трѣбва да даде декларация, че принадлежи къмъ партията на Тончева, тогавя ще го назначите.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Това не е изисквано отъ никого, слѣдователно, вашата инсинуация е свършено неумѣстна.

Н. Харлаковъ: Вие уволнявате...

Министъръ Ж. Бакаловъ: Не съмъ уволнилъ никого поради неговитѣ убѣждения; уволнявалъ съмъ хора, които сѣ били или бездѣятелни, или неспособни, или провинени, но за убѣждения никого не съмъ гонилъ и не гоня. И самиятъ фактъ, че има въ моето министерство досега социалисти като Васъ, че и Вие бѣхте началникъ на трудовото отдѣление и не съмъ Ви уволнилъ, защото сте социалистъ, показва, че не съмъ търсилъ декларации.

Н. Калчевъ: Той не си харесва партията.

Н. Харлаковъ: Защото отказхте да подпишете една заповѣдъ, затова си дадохъ оставката.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Защото ми казахте, че искате да ставате народенъ прѣдставителъ и отидохте да агитирате въ Татаръ-Пазарджикъ. — Та, г. г. народни прѣдставители, бѣдете спокойни, че законътъ за положението на работниците и тѣхните заплати прѣзъ време на войната се прилага и ще се прилага напълно, и ако има нѣкъдѣ закѣснения, тѣзи закѣснения се дължатъ само на липсата на хора въ комиситѣ. Да добавя, че нѣкъдѣ даже съмъ се обръщалъ до помощта и съдѣйствието на мировитѣ съдии и съмъ назначавалъ мирови съдии за прѣдседатели на околийскитѣ комисии по прилагане на закона. Заявявамъ прѣдъ Народното събрание, че този законъ даде своя плодъ, че работниците се видѣха съ пари, че работниците подобриха своето положение.

С. Дойчиновъ: Вѣрно!

Министъръ Ж. Бакаловъ: Тамъ, където фабрикантитѣ не изпълняватъ закона, азъ съмъ билъ достатъчно строгъ къмъ тѣхъ и досега съмъ издалъ доста постановления за

глобяване за неприлагане на закона. И ако господата искатъ да видятъ колко сѣ постановленията, могатъ да отидатъ въ трудовото отдѣление да провѣрятъ. Днесъ, дори подписахъ десетина такива. Това може да бѣде печално, но, както казахъ, тукъ има конфликтъ на интереси. Когато единъ фабрикантъ се застави да плаща по 10—20 хиляди лева, може да му е тежко и да иска да обжалва моитѣ дѣйствия или дѣйствията на комиситѣ прѣдъ административния съдъ и да се забави по нѣкой пътъ изпълнението рѣшенията на комиситѣ. Това е въ реда на нѣщата.

Но, обвиняватъ ме, че съмъ се дезинтересиралъ и въ друго отношение отъ положението на работниците: оставилъ съмъ ги на произвола на военнитѣ, и военнитѣ разполагатъ съ тѣхъ като съ войници. Г. г. народни прѣдставители! По силата на закона за Дирекцията за стопански грижи и обществена прѣдвидливостъ, дирекцията има право да вземе въ рѣцѣтъ си производството на тия фабрики, които работятъ за държавни или военни нужди. Слѣдователно, тамъ дирекцията по силата на закона разпорежда. Това не ще каже, че съмъ се отрекълъ отъ контрола, който, като министъръ на труда, имамъ право да упражнявамъ въ тѣзи зазедения: па и нашитѣ инспектори вършатъ своя контролъ, но, както каза г. Юрановъ, ако единъ инспекторъ е прѣдседател на 4—5—6 комисии за цѣлия окръгъ, питамъ ви: какъ той може да употребява своето време, за да отиде да прави контролъ и тогава, когато нѣкои военни или пъкъ по силата на военнитѣ разпореждания нѣкои други лица могатъ да извършватъ извѣстни произволи надъ работниците? Всѣкога, когато инспекторитѣ сѣ констатирвали подобно положение, сѣ ми донасяли. Много пъти, ако не и постоянно, имамъ оплаквания и отъ работници, и отъ работнишки прѣдставители; всѣкога съмъ искалъ да бѣдатъ провѣрвани оплакванията и когато тѣ сѣ установени, поисквалъ съмъ да се взематъ надлежитѣ мѣрки спрѣмо едни или други, въ зависимостъ отъ това къмъ кое вѣдомство принадлежи провинилиятъ се. Тамъ, където се е направило извѣстно нарушение на постановленията на Министерския съвѣтъ за освобождение работници отъ армията за фабрицитѣ, азъ съмъ се застъпвалъ за всѣки единъ отдѣленъ случай прѣдъ надлежитѣ началници на дивизии и г. военния министъръ и съмъ искалъ отъ послѣдния да издаде нареждане да не се повтарятъ подобни случки. И мога да ви увѣря, както и г. Юрановъ призна, че всички работници отъ тия фабрики, които по-рано сѣ били опредѣлени да отидатъ на фронта, сѣ повърнати на мѣстата. Но това било „вслѣдствие натиска на работниците“. Не е така. Азъ не го считамъ за натискъ, азъ го считамъ за оплакване, което може да дойде отъ единъ заинтересованъ и онеправданъ работникъ; тамъ ще се намѣся, ще искамъ прилагането на закона и запазването авторитета на властта, и това се е постигвало. Ето защо не е вѣрно, че не се грижимъ за работниците.

Да дойда за положението на минитѣ работници. Вѣрно е, че работниците въ минитѣ работятъ извънредно много; вѣрно е, че работятъ при много нехигиенични условия. Когато единъ работникъ по 8—10 часа въ денонощието стои въ рудника при малко почивка да излиза на чистъ въздухъ; когато работи при слаба свѣтлина, при задушенъ въздухъ, при висока температура, вѣрно е, че неговиятъ организъмъ ще бѣде изтощенъ. Вѣрно е, отъ друга страна, обаче, че държавата се грижи за положението на минитѣ работници. Азъ нѣма да отрека, че въ извѣстни частни мини положението на работника може да бѣде по-тежко, отколкото се рисува дори отъ г. Юрановъ, но колкото се отнася до работниците въ мината „Перникъ“, г. Юрановъ говори само фрази.

Ю. Юрановъ: Какъ фрази!

Министъръ Ж. Бакаловъ: Г. Юрановъ нѣма данни. Азъ имамъ данни и ще ги прочета сега, г. Юрановъ, защото лесно е да кажете колко работници има въ мината „Перникъ“ и какви заплати получаватъ и отъ тамъ да вадите заключение, че заплатата на работника въ мината „Перникъ“ е 3½ л., но мѣчно е да го докажете.

Ю. Юрановъ: Ама да не туряте заплатата на директора?

Министъръ Ж. Бакаловъ: Азъ ще ви прочета сега какво получава единъ работникъ, и ще видите, че зашитѣ цифри сѣ по-малки дори отъ половината на това, което получава единъ работникъ. Вѣрно е, че извѣстни работници въ мината „Перникъ“ получаватъ до 2 л. Кои сѣ тия работници, г. г. народни прѣдставители, които получаватъ 2 л.?

Ю. Юрановъ: Колко сѣ?

Министър Ж. Бакаловъ: Чакайте, ще ви кажа. — Два лева надница получават момчетата на 16—17 годишна възраст, които работят на повърхността, които работят лека работа, които момчета нямат затъждат да употребят своя труд. Но не са само тези 2 л., които получават т. т. получават 20 л. добавъчно възнаграждение, което е 66 ст. към дневната заплата; т. т. получават една пета от тази заплата, което е 40 ст. Станаха ли 3 л.? Т. т. получават един хлѣбъ отъ 800 гр., който на пазара се продава по 80 ст.

С. Петковъ: 2 л. струва.

Министър Ж. Бакаловъ: Станаха 3-80 л. Всѣки день по единъ жъ на всички работници въ мината „Перникъ“ се дава храна, която не можете да получите въ една гостилница за по-долу отъ 1-50 л.

С. Петковъ: Къдѣ може съ 1-50 л.? 5 л.

Министър Ж. Бакаловъ: Вие не казахте на г. г. народните прѣдставители, че единъ пѣтъ на день се дава топла хубава храна, месна, риба или постна, на всички работници въ мината „Перникъ“. А това коштува, г. г. народни прѣдставители, на отделното лице повече отъ 1, 1-20, 1-50 л.

С. Петковъ: Чувате ли, г. Юрдановъ?

Ю. Юрдановъ: Идете тамъ да работите. Какво ми казвате „чувате ли“!

Министър Ж. Бакаловъ: Сетиѣ, даваме на работниците жилище, което при най-евтинъ наемъ и въ село струва 30 л. на мѣсецъ — то е 1 л. на день; даваме отопление; даваме освѣтление, което, по 20—30 ст. турнато на день ще направи заплатата на този работникъ, който получава 2 л., на 6 л., а на този, който получава 3½—4 л., ще направи заплатата на 8—9 л.

С. Петковъ: Заплата на единъ мирови съдия.

Министър Ж. Бакаловъ: Това е положението на работниците въ мината „Перникъ“. Азъ не искамъ да кажа, че то е розово, защото безспорно т. т. внасятъ своя усиленъ трудъ. Т. т. съ въ всѣки случай хора, които работятъ безъ почивка, може да се каже, защото често пѣти на мѣсеца единъ пѣтъ, или рѣдко два пѣти имъ се случва да имъ се даде една продължителна почивка отъ 36 часа. Това е вѣрно, но въ замѣна на това, г. г. народни прѣдставители, най-сетѣ т. т. иматъ това, че не съ на фронта, не съ изложени на огъня на неприятеля и на всички опасности, на които може да бѣде изложенъ единъ войникъ.

С. Петковъ: И плусъ това получаватъ пари.

Министър Ж. Бакаловъ: Безспорно е, че работникътъ може да бѣде недоволенъ, и азъ намирамъ извѣстно основание въ едно възражение само на г. Юрданова: по причина на усиленото производство на въглища и по причина на много работници, ние не можахме да дадемъ на всички работници жилище, и особено новите работници, които отсетѣ дохождаха, като намиратъ жилищата заети отъ други, оставатъ безъ жилище. Такива работници си наематъ жилище въ селото Перникъ. Вѣрно е, че тамъ при много лоши хигиенически условия живѣятъ тѣзи работници.

С. Петковъ: Ами селянитѣ при какви условия живѣятъ?

Министър Ж. Бакаловъ: И азъ не зная на какво основание Дирекцията на прѣхраната е запрѣтила на тия работници, които живѣятъ вънъ отъ мината „Перникъ“, да не даватъ отопление, въглища. Но, г. г. народни прѣдставители, това ми стана извѣстно едва оня день, прѣди да дойде бюджетътъ ми въ бюджетарната комисиия, и този протестъ, за който говори г. Юрдановъ, ми се даде отъ г. Георги Димитрова единъ день прѣди прокарване бюджета въ бюджетарната комисиия. Азъ тутакси поискахъ свѣдѣния отъ г. директора и той ми каза, че е вѣрно, обаче той е писалъ въ Дирекцията на прѣхраната, че това нѣщо не може да се търпи. Най-послѣ и тоя работникъ и когато не живѣе въ мината „Перникъ“ и нѣма всички облаги на работника, живущъ въ мината, заслужава да му се даватъ въглища за отопление. Азъ поискахъ да пише официално въ министерството, за да направя постѣпки въ Дирекцията на прѣхраната, и вѣрвамъ този въпросъ да се разрѣши. Ето, това е положението на работника въ мината „Перникъ“. Ние нѣмаме работникъ, който да полу-

чава съ добавъчното възнаграждение, едната пета, хлѣба, храната, освѣтлението, отоплението, квартирата, по-долу отъ 5 л. Т. т. съ 5 л. на момче, на 16—17 г., а работникъ, който е професионаленъ, получава двойно.

В. Коларовъ: Запрѣтено е по закона да работятъ момчета 16—17 годишни.

Министър Ж. Бакаловъ: По силата на закона може да работятъ, може да бѣдятъ на леки работи въ мината такива момчета. Имайте прѣдъ видъ това, че т. т. работятъ на повърхността — да прѣнасятъ нѣщо, да сметатъ, да раз-требятъ и т. н. Така щото положението на работника, особено въ мината „Перникъ“, е едно сносно положение. Азъ не казвамъ, че е добро или отлично, но е сносно и въ неговото положение вѣрвамъ мнозина други, които се намиратъ на фронта, биха искали да бѣдятъ.

Ю. Юрдановъ: Сравнението Ви съ фронта е много лошо.

Министър Ж. Бакаловъ: За хигиената не сме прѣдвидѣли лѣкари. Г. г. народни прѣдставители! Азъ казахъ и въ бюджетарната комисиия: да прѣдвидимъ и 10 лѣкари, мали ние не ще можемъ да ги имаме? Ние сме искали лѣкари отъ Дирекцията на прѣхраната, ние сме искали лѣкари отъ Военното министерство, искали сме фелдшери, . . .

Ю. Юрдановъ: Да дадатъ военнитѣ, както даватъ коменданти.

С. Петковъ: Да оставимъ ли войницитѣ на фронта да умиратъ?

Министър Ж. Бакаловъ: Отъ едни имаме обѣщания, други съ ни отговорили, че нѣматъ на разположение лѣкари. Наистина, ние и въ това отношение сме се грижили. Вие забѣлявахте, че г. Юрдановъ поиска увеличение на кредита отъ 15 хиляди на нѣколко десетки хиляди лева, не забѣлявалъ, че туй увеличение е станало. Той не съзрѣ, че ние сме увеличили и другия кредитъ отъ 2.000 л. за помощи на работниците, които по силата на закона нѣматъ право на инвалидна пенсия, а ставатъ инвалиди по злополука. Ние сме увеличили на 750 хиляди лева парագрафа за заплата на работниците.

Ю. Юрдановъ: Увеличени съ и работниците, разбира се.

Министър Ж. Бакаловъ: Не. Всѣкога, когато работниците работи 2, 3, 5 години и прояви повече сръчностъ и прилежностъ къмъ работа, той получава извѣстно повишение. Работниците, които сега получаватъ по 4—5 л. надница, не съ дошли съ тази надница, тя е увеличена вслѣдствие на тѣхното по-дълго работене и вслѣдствие на тѣхното трудолюбие. Така щото по отношение на положението на работниците въ мината „Перникъ“, азъ мога да кажа, че Народното събрание може да бѣде спокойно. Държавата се грижи за тѣхното материално, физическо и морално положение, защото ние тамъ поддържаме училището за работнишките дѣца, защото има читалище, защото има църква, защото въобще държавата се е погрижила, това свое стопанство да го направи образцово въ цѣлата страна и то дѣйствително е такова.

М. Такевъ: Г. министре! Не желаете ли да ни кажете, какъ варира заплатитѣ на другитѣ професионални работници?

Министър Ж. Бакаловъ: За другитѣ работници, г. г. народни прѣдставители, ние съгласно закона наложихме увеличение на заплатитѣ отпрѣди мобилизацията най-малко съ 50%, обаче има увеличение на заплатитѣ съ 75%, 100% и 150%. Азъ посѣтихъ една фабрика въ Троянъ, къдѣто разпитвахъ самитѣ работници, които ми казаха, че сега съ доволни отъ заплатата, която получаватъ на рѣка отъ 150—200—250 л., защото заплатата имъ отъ 120—150 л. е повишена съ 75%.

М. Такевъ: Азъ питамъ специално, какъ варира заплатата за професионалнитѣ работници въ мината „Перникъ“.

Министър Ж. Бакаловъ: Ще ви кажа: 2.064 работници получаватъ до 3 л. надница; 376 до 4 л., 99 до 6 л., обаче, както ви казахъ, този, който получава 6 л., неговата заплата става 12 л.

Отъ крайната лѣвица: А-а-а!

Министър Ж. Бакалов: Това е работа на смътка, това не е работа само на приказки. Като си направите смътка, ще видите, че доходите до това заключение, защото цифрата не може да лъже. Азъ ви казахъ какво добавъчно получаватъ.

Бихъ искалъ да кажа нѣколко думи и по изказанитѣ мисли отъ г. Паскалева и упрѣцитѣ, хвърлени отъ него върху министерството, че то не се погрижи прѣди мобилизацията единъ видъ да мобилизира нашата индустрия, и че когато мобилизацията дойде, заварила нашата индустрия въ едно състояние, щото тя, вмѣсто да укрѣпне прѣзъ врѣме на войната, тъй както е било въ странство, се разстроила. Г. г. народни прѣдставители! Прѣди мобилизацията ние сме съставили нашия планъ и сме поискали това отъ Военното министерство, но по една или друга причина не може да се приложи напълно този планъ. Г. Юрановъ спомена, че Министерството на търговията е поискало още прѣзъ м. августъ свѣдѣния отъ фабрикантитѣ за числото на работницитѣ и майсторитѣ и за материалитѣ, които иматъ. Това е извършило Министерството на търговията, но, понеже то не прави шумъ, както има известни лица, които всѣкога правятъ шумъ и искатъ съ шумъ да се рекламиратъ прѣдъ хората, затова тия работи не сѣ дошли до знанието на народното прѣдставителство и на обществото. Въ всѣки случай Министерството на търговията още на врѣмето си е изпълнило своя дългъ, за да укаже на Военното министерство нуждата, срѣдствата и способа, по който мобилизирането на индустрията да стане още прѣди мобилизацията на армията ни и въ врѣме на войната да не бѣде разстроена. Но, г. г. народни прѣдставители, сега, когато войната се продължи толкова много, когато се изчерпаха толкова много материали не само у насъ, но и въ странство — нашата индустрия не се алиментира само отъ произведенията на нашето земледѣлие и скотовѣдство или минно богатство у насъ, но отъ произведения и отъ вънъ — естествено, известна индустрия, която остава безъ първични материали, ще пострада. Колкото и да се мъчимъ да засилимъ производството ѝ, не е възможно — нѣма отъдѣ да се взематъ тия първични материали, нѣма ги. Ами тѣ липсватъ и за голѣмитѣ индустриални страни. Нима производството сега въ Германия, Австрия, Франция и Англия е такова, каквото е било порано? Вѣрно е, че тамъ производството се е засилило, но само за тѣзи индустрии, които сѣ прѣдназначени да задоволяватъ нуждитѣ на армията; тамъ има засилване на производството; но всички други индустрии, лишени и отъ работници, и отъ достатъчно машини, и отъ първични материали, не могатъ да работятъ тъй, както сѣ работили порано. Защо не се обърне внимание у насъ на крупнитѣ индустрии, които сега могатъ да работятъ? Вземете, напр., захарнитѣ фабрики. Наистина, цвѣклото може да бѣде помалко, отколкото въ мирно врѣме може да се очаква, но въ всѣки случай, тѣ работятъ. Работятъ сѣщо всички мелници, особено модернитѣ, работятъ текстилнитѣ фабрики, работятъ кожарскитѣ фабрики, работятъ и желѣзарскитѣ фабрики. Какъ може да се каже, че у насъ индустрията била разстроена? Индустрията се приспособява къмъ сегашнитѣ нужди, и тѣзи индустрии, които засега не сѣ отъ първа необходимостъ за живота или пъкъ за нуждитѣ на войската, не можаха да се развиятъ и да работятъ. Затова не бива да се отправя упрѣкъ. Както въ много страни известни индустрии западнаха, така и у насъ нѣкои индустрии прѣкарватъ таквъ кризисъ. Ще ви посоча за примѣръ пивоварната индустрия; тя е една отъ най-големитѣ индустрии у насъ, слѣдъ захарната и мелничарската, тамъ е вложенъ 30—40 милиона лева капиталъ, а какво работи? Но работи ли и въ Германия и Австрия? Не, защото липсватъ ечмикъ и други материали, защото този ечмикъ е нуженъ за хранене на добитъка. Слѣдователно, известни индустрии ще прѣтърпятъ послѣдствията на военното положение. Ето защо, г. г. народни прѣдставители, азъ мисля, че и този упрѣкъ е неумѣстенъ.

Едно питане ми отправи г. Паскалевъ: „Какво мислите вие да направите за слѣдъ демобилизацията, да мобилизира индустрията и търговията за слѣдъ мира?“ Г. г. народни прѣдставители! Въ бюджета азъ съмъ прѣдвидѣлъ увеличение на нѣкои параграфи, особено прѣдъ видъ на тѣзи нужди, които ще настѣлятъ и на които ще трѣбва да се отговори слѣдъ демобилизацията. По-подробно да ви ги прочитамъ е излишно. Прѣдвидѣлъ съмъ кредитъ за засилване на нашето индустриално и търговско образование, прѣдвидѣлъ съмъ суми за изпращане степендианти по минитѣ. Г. г. народни прѣдставители! По минното богатство всички сме съгласни, че то трѣбва да остане национално. Декларацията, която прѣдседателтъ на бюджетарната комисия направилъ, свидѣтелствува, че и Народното събрание се въодушевява отъ сжшата мисль. Тамъ е залогътъ, може би, на бѣдната икономическа и финансова

мошь на страната и на държавата, защото, кждѣго има въглища и желѣзо, тамъ може да се развие единъ истински икономически животъ, който да достави всичко необходимо на страната и да създаде богатство и на отдѣлнитѣ единици, и на цѣлата страна. Добрѣ, можете ли си прѣдстави, че България досега има български минни инженери само 22 души, отъ които нѣкои почти не се занимаватъ съ минното дѣло, и ние имаме на служба по минното дѣло всичко 18 инженери! Прѣдвидѣлъ съмъ всѣка година да се изпращатъ най-малко по 5 стипендианти, да свършватъ висши минни училища; прѣдвидѣлъ съмъ около 15 души да отиватъ да свършватъ училища за срѣденъ технически персоналъ по минитѣ, за кондуктори, защото трѣбва да се подготвимъ за тази работа, която ще настане слѣдъ мира. Прѣдвидѣлъ съмъ стипендии и съмъ изпратилъ вече, по липса на мъже, дѣвизи стипендианти по разни отрасли на нашия промишленъ животъ. Колкото и да се вижда чудно на г. Тома Вълчевъ, че сме имали училища за вратовръзки и дантели, животътъ го е наложилъ. Тамъ нѣма никакви корсети — не зная отъ кждѣ г. Вълчевъ взема тази дума за да осмѣ хубавото дѣло, което министерството е направило!

Т. Вълчевъ: Въ бюджета ги има.

Министър Ж. Бакаловъ: Азъ мисля, че политико-икономическитѣ мисли на г. Тома Вълчевъ могатъ да бѣдатъ прѣдметъ на други разисквания, но съмъ увѣренъ, че и сериознитѣ хора отъ неговата група не могатъ да поддържатъ такива работи, които граничатъ съ абсурда.

Г. г. народни прѣдставители! Нѣма да продължавамъ, защото врѣмето минава, но ще ви занимамъ съ единъ послѣденъ въпросъ. Отъ двѣтъ социалистически групи се налява на министерството, че не е внесло досега законопроектъ за осигуровка на работницитѣ. Този законопроектъ е изработенъ. Фондътъ на работническитѣ застраховки притежава сумата 5 милиона лева и е достатъченъ да покрие всичкитѣ пенсии и помощи, които ще трѣбва да се дадатъ за осигуряване живота и здравето на работницитѣ. Този законопроектъ ще ви бѣде внесенъ още въ тази сесия. Съ него никаква тежестъ на държавата не се налага; тежестта ще падне повече на работницитѣ, защото сега всички работници ще си плащатъ своята стотинка, отъ която досега сѣ били освободени. Така щото за завършване дѣйствието на Народното събрание по социалното законодателство, този законопроектъ е необходимо да мине.

Въ свръзка съ този законопроектъ, ще внесе и законопроектъ за даване на около 15 концесии за разни индустриални прѣдприятия, които концесии въ разстояние на 4—5 години не сѣ били прокарани прѣзъ Народното събрание. И когато ви кажа, че България до 1912 г. е имала всичко 298 индустриални завѣдения, които сѣ имали облаги по закона за насърчение мѣстната индустрия, а сега имъ повече отъ 800 такива индустриални заведения, и че сме имаме, вънъ отъ тѣзи 800 индустриални заведения, още 15 нови концесионни, вие можете да бѣдете спокойни, че слѣдъ мира, когато всички условия за правилното развитие на икономическия животъ въ страната ще настанатъ, ние ще можемъ по-лесно да прѣкараме кризата отъ войната, защото ще можемъ да развиемъ индустрията, търговията и промишлеността си.

Моля да се вотира бюджетопроектътъ. (Рѣкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсни центъръ)

Докладчикъ Н. Начевъ: Въ глава IV, за Държавната печатница, има слѣднитѣ измѣнения.

Въ параграфа за заплати на личния съставъ п. 1, „Административенъ персоналъ“, заплатата на секретаря се увеличава на 3.600 л.

И. Януловъ: Трѣбва да се гласува глава III.

Докладчикъ Н. Начевъ: Гласува се. Вие говорихте слѣдъ гласуването. — Въ п. 5, „Технически персоналъ“, прѣди „2 отъ VII класъ, II разрѣдъ“, се прибавя: „7 отъ VII класъ I разрѣдъ, по 3.000—21.000 л.“ Така че сумата за личния съставъ, споредъ измѣнението, става 776.760 л.

Въ веществениѣ разходи на тази глава има слѣднитѣ измѣнения. Въ края на § 87, който, споредъ измѣнението, става § 98, се прибавя: „за поѣзване посылки до гарата и за прѣнасяне на изпълнителитѣ поръчки изъ разнитѣ учрѣждения въ София“, и сумата по него се увеличава на 3.000.000 л. Всичко веществени разходи — 3.155.500 л.

А всичко по глава IV — 3.932.260 л.

(Ето глава IV, както е приета отъ комисията:)

„Глава IV.

Държавна печатница

§ 92. Личен съставъ.

1) Административен персоналъ.

1 директоръ	7.200 л.
1 секретаръ	3.600 „
1 архиваръ	2.220 „
1 помощникъ на архиваря	1.560 „
1 регистраторъ	1.500 „
1 неговъ помощникъ	1.200 „
2 писари по 1.320=	2.640 „
1 писаръ	1.200 „
2 портиери по 960=	1.920 „
3 нощни пазачи „ 900=	2.700 „
за прислужници и писари	7.200 „
за възнаграждение на лѣкарь	600 „

2) Трудово отдѣление

1 факторъ	4.800 л.
1 неговъ помощникъ	3.600 „
1 технически коректоръ	3.600 „
1 неговъ помощникъ	2.400 „

3) Финансово отдѣление

1 счетоводителъ-касиеръ	3.600 л.
1 неговъ помощникъ	2.700 „
1 депозиторъ на букви	2.400 „
1 магазинеръ-икономъ	2.400 „
1 неговъ помощникъ	1.560 „
2 оцѣнители на поръчки по 1.800=	3.600 „
1 смѣткосъставителъ	1.560 „
1 книговодителъ	1.800 „
1 експедиторъ	2.400 „
2 негови помощници по 1.560=	3.120 „
1 изпълнителъ на складни поръчки	1.560 „

4) Администрація на „Държавенъ вѣстникъ“

1 администраторъ	3.300 л.
1 коректоръ	1.680 „
2 помощници на коректора по 1.200=	2.400 „
1 писаръ	1.440 „
за писари, прислужници и разносвачи на „Държавенъ вѣстникъ“	7.500 „

Началници на отдѣления

1 на словослагателското	3.000 л.
1 „ печатарското	3.000 „
1 „ книговѣзкото	3.000 „
1 за цѣннитѣ книжа	3.000 „
1 на желѣзаро-механическо, дърводѣлско и гилзовото	3.000 „
1 на словолъното	2.400 „
1 „ двигателната сила и освѣтлението	3.000 „
1 „ литографното, галванопластичното, фотомеханическото и гравьорското	3.000 „
1 стереотиперъ	2.400 „

5) Технически персоналъ

Литографьори, фотомеханици, литопечатари, стереотипери, словослагатели, печатари, галванопластици, букво-лѣяри, подвързачи, рисувачи, дърводѣлци, желѣзари, зидари, металолѣяри, рѣзачи, валцолѣяри, острачи, шивачи, слуги-работници, подавачи, приемачи, рисувачи на коректури, работнички за цигарени книжки и ученици:

7 отъ VII класъ 1 разредъ по 3.000=	21.000 л.
2 отъ VII класъ 2 разредъ „ 2.700=	5.400 „
7 отъ VII класъ 3 разредъ „ 2.400=	16.800 „
10 отъ VIII класъ 1 разредъ „ 2.220=	22.200 „
11 отъ VIII класъ 2 разредъ „ 2.040=	22.440 „
12 отъ VIII класъ 3 разредъ „ 1.920=	23.040 „
12 отъ VIII класъ 4 разредъ „ 1.800=	21.600 „
18 отъ IX класъ 1 разредъ „ 1.680=	30.240 „
49 отъ IX класъ 2 разредъ „ 1.560=	76.440 „
42 отъ IX класъ 3 разредъ „ 1.440=	60.480 „
46 отъ IX класъ 4 разредъ „ 1.320=	60.720 „

За подавачи, приемачи, работнички за цигаренитѣ книжки, ученици за разнитѣ отдѣления, за наемане над-

ничари и врѣменни технически служачи и отъ всички категории, споредъ нуждата; чужденци специалисти съ контракти и съ заплата повече отъ 100 л. мѣсечно; възнаграждение на художници, прѣводчи и надници за извънредни случаи, които службата на печатницата налага

300.000 л.

Веществени разходи

§ 93. Канцеларски потрѣби, публикации, купуване и поправяне мебели, печатане разни книжа, купуване книги, журналы и специални списания	7.000 „
§ 94. Облѣкло на прислужниците	2.500 „
§ 95. Поддържане на зданията и машинитѣ, доставка, инсталиране и поддържане на електро-моторитѣ за електрическата енергия, заедно съ разноскитѣ по доставката имъ, инсталиране и поддържане на отдѣлението за цѣннитѣ книжа	20.000 „
§ 96. Купуване разни букви, украшения, матрици, щегли и други такива, както и апарати за разнитѣ отдѣления, заедно съ разноскитѣ по доставката имъ	11.000 „
§ 97. Доставка на разни типографски, книговѣзки и други машини; купуване машини, уреди и други за отдѣлението за цѣннитѣ книжа и разноски по доставката имъ	100.000 „
§ 98. Купуване консомативни материяли: хартия, мастило, мукави, картонъ, тель, каналъ, лѣпило, разни химикали, зебло, антимонъ, олово, калай, въглища, дърва, дървенъ материялъ за сандъци и други, лой, свѣщи, петролей, вода, електрическа енергия и други консомативни материяли, заедно съ разноскитѣ по доставката имъ. За превозване посилки до гарата и за прѣнасяне на изпълненитѣ поръчки изъ разнитѣ учрѣждения въ София	3.000.000 „
§ 99. Прѣнасяне пратки до пощата и пощенски такси за изпращане „Държав. вѣстникъ“ въ странство	2.000 „
§ 100. Помощъ за болни чиновници, служащи и работници при Държавната печатница прѣнасянето имъ до болницитѣ, разноски за погребение на починали бѣдни служащи, даване помощъ на семействата имъ и за издръжка на амбулатория	3.000 „
§ 101. Пътни и дневни пари за командироване на длъжностни и на частни лица, както и на свършили Художественото индустриално училище въ София, които ще се подготвятъ за персоналъ по изработването на цѣннитѣ книжа и училищни такси на сжитиѣ	10.000 л.

Всичко по гл. IV — 3.932.260 л.“

Прѣдседателътъ: Които приематъ гл. IV тѣй, както се докладва, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Приема се.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. Бозвелиевъ иска думата.

Прѣдседателътъ: Гласува се вече. Нали се изказахте?

М. Такевъ: Той тропъ човѣкътъ — искаше думата

С. Петковъ: По слѣдующата глава да говори. (Прѣрекание между крайната лѣвица и дѣсницата)

Прѣдседателътъ: (Звъни) Моля, тишина!

К. Бозвелиевъ: Касае се за заплатитѣ на работниците въ Държавната печатница . . . (Прѣреканието продължава)

Х. Бояджиевъ: Вие, двѣтъ социалистически групи, се надпрѣварват кой да печели платформи, а ние тукъ сме длъжни да бждемъ измѣчвани!

Д-ръ П. Джидровъ: Вие пъкъ се надпрѣварват кой да печели повече пари.

Х. Бояджиевъ: Зная, че си се специализиралъ по актьорство. Единъ добъръ актьоръ можешъ да бждешъ.

Д-ръ П. Джидровъ: Бжди по-приличенъ!

Х. Бояджиевъ: Омръзна ни вече да слушае и въ комисията, и тукъ.

Прѣдседателътъ: (Звъни) Моля, тишина.

К. Бозвелиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Когато се касае да опрѣдѣлимъ заплатитѣ на работниците, ние не можемъ да не държимъ смѣтка за условията на днешния животъ. Министерството е оставило въ своя бюджетопроектъ миналогодишнитѣ заплати. Съгласете се, това е невъзможно. Разликата между сегашния и миналогодишния животъ е грамадна. Работниците въ частнитѣ заведения, въ частнитѣ печатници сж поставени при много по-добри условия, отколкото работниците въ Държавната печатница. Азъ мисля, че когато държавата задължава частнитѣ прѣдприятия да увеличатъ най-малко съ 50% заплатитѣ на своитѣ работници, когато въ нѣкои градове — както самъ г. министърътъ събщи — има увеличение на заплатитѣ съ 100—150%, мисля, че държавата не може да не даде примѣръ въ това отношение, да увеличи заплатитѣ на своитѣ работници въ размѣръ, който да отговаря на сегашнитѣ нужди.

К. Досевъ: Отдѣлно увеличение държавата не може да прави, а на всички.

К. Бозвелиевъ: Ето защо, г. г. народни прѣдставители, ние правимъ слѣдното прѣдложение по § 81, сега § 92 п. 5. Заплатитѣ на служащитѣ въ този пунктъ да бждатъ слѣднитѣ: отъ VII класъ II разредъ — 4.200 л., отъ VII класъ III разредъ — 3.900, отъ VIII класъ I разредъ — 3.600, отъ VIII класъ II разредъ — 3.300, отъ VIII класъ III разредъ — 3.000, отъ VIII класъ IV разредъ — 2.700, отъ IX класъ I разредъ — 2.400, отъ IX класъ II разредъ — 2.220, отъ IX класъ III разредъ — 1.920, отъ IX класъ IV разредъ — 1.800 л.

Прѣдседателътъ: Които приематъ прѣдложението на г. Бозвелиева тъй, както го той прочете, да си вдигнатъ ржката. Малцинство.

Докладчикъ Н. Начевъ: Въ гл. V, за Главната дирекция на статистиката, се направиха слѣднитѣ измѣнения.

Въ параграфа за плата на личния съставъ: прѣсмѣтитѣ I степенъ ставатъ отъ 8 на 14, онѣзи отъ II степенъ — отъ 8 на 18, отъ III степенъ — отъ 20 на 21, отъ IV степенъ — отъ 25 на 17, отъ V степенъ — отъ 25 на 16. Тѣй щото сумата за личния съставъ отъ 418.960 става 430.480 л.

Въ вещественитѣ разходи е направено слѣдното измѣнение: сумата за обѣкло на прислужницитѣ става отъ 2.000 на 6.000 л. Всичко за веществени разходи — 154.300 л.

А всичко по гл. V — 584.780 л.

(Ето гл. V, както е приета отъ комисията:)

„Глава V.

Главна дирекция на статистиката.

§ 102. Личенъ съставъ.

1 главенъ директоръ	7.800 л.
3 началници на отдѣления	по 5.100=15.300 „
4 подначалници на отдѣления	3.900=15.600 „
6 докладчици отъ I степенъ	3.300=19.800 „
12 докладчици отъ II степенъ	3.000=36.000 „
10 докладчици отъ III степенъ	2.700=27.000 „
1 чиновникъ-спецализистъ за криминалната статистика (съгласно чл. 13 заб. I отъ закона за Главната дирекция)	4.800 „

1 чиновникъ за иностранната кореспонденция и за прѣвеждане текстовѣтъ	2.400 л.
1 словослагателъ-прѣсмѣтатъ	1.800 „
1 счетоводителъ-икономъ	3.600 „
1 архиваръ	2.700 „
1 неговъ помощникъ	2.100 „
2 регистратори	по 1.800= 3.600 „
1 библиотекаръ	2.400 „
1 магазинеръ-експедиторъ	1.800 „
14 прѣсмѣтати I степенъ	2.400=33.600 „
18 прѣсмѣтати II степенъ	2.160=38.880 „
21 прѣсмѣтати III степенъ	1.920=40.320 „
17 прѣсмѣтати IV степенъ	1.680=28.560 „
16 прѣсмѣтати V степенъ	1.440=23.040 „
15 прѣсмѣтати VI степенъ	1.200=18.000 „
1 литографъ	1.560 „
1 огняръ-машинистъ за парното отопление	1.320 „
1 старши писаръ	1.800 „
3 писари	по 1.680= 5.040 „
3 писари	1.500= 4.500 „
2 писари	1.200=2.400 „
8 прислужници	1.080= 8.640 „
4 прислужници	1.020= 4.080 „

Врѣмененъ персоналъ по изработване материялитѣ отъ прѣброяване земеделската собственостъ прѣзъ 1908 г.

15 прѣсмѣтати	по 1.200=18.000 л.
10 писари	1.200=12.000 „
2 прислужници	1.020= 2.040 „

Врѣмененъ персоналъ по изработване материялитѣ отъ прѣброяване населението, сградитѣ и добитъка на 31 декемврий 1910 г.

40.000 „

Веществени разходи.

§ 103. Канцеларски потрѣби, отопление, освѣтление, купуване и поправяне мобили, купуване вѣстници, списания, абонаментъ на телефонитѣ и пр.	12.000 „
§ 104. Изпращане публикации въ странство	5.000 „
§ 105. Наемане помѣщения	27.800 „
§ 106. Обѣкло на прислужницитѣ	6.000 „
§ 107. Печатане изданията на статистиката, разнитѣ наредби, формуляри и др.	65.000 „
§ 108. Отпечатване статистиката на земеделската собственост	15.000 „
§ 109. Канцеларски потрѣби, отопление, освѣтление, прѣнасяне книжа, купуване и поправяне мобили и други веществени разходи за персонала по изработване материялитѣ отъ прѣброяването на 31 декемврий 1910 г.	8.000 „
§ 110. Наемане помѣщения за персонала и книжата отъ прѣброяването на 31 декемврий 1910 г.	2.500 „
§ 111. Възнаграждение на членовѣтъ на Върховния статистически съвѣтъ	1.000 л.
§ 112. Помощъ за лѣкуване на заболѣли бѣдни чиновници и служащи и за погребение на починали такива	1.000 „
§ 113. Годишенъ вносъ на България на международния статистически институтъ	1.000 „
§ 114. Пътни и дневни пари и училищни такси за изпращането въ странство чиновници за специализиране по статистиката	10.000 „

Всичко по гл. V — 584.780 л.

Прѣдседателътъ: Конто приематъ гл. V, както се докладва, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приета.

Докладчикъ Н. Начевъ: Въ гл. VI има слѣднитѣ измѣнения.

Сумата по § 104, който става § 115, за пътни и дневни пари за командировки на длъжностни и частни лица, става 120.000 л.; сумата по слѣдующия параграфъ, за разноси по водене процеси и пр., става 30.000 л.; по § 117, за разноси по прѣвеждане суми въ странство, разлика въ

курса и ажио — 20.000 л.; по § 118, непрѣдвидени веществени и други разходи — 10.000 л.; по § 119, за връщане неправилно внесени въ съкровището суми по сключени бюджети — 8.000 л.

Прибавя се новъ § 121. Помощь на фонда „Работнишки застраховки“, съгласно чл. 5 отъ закона за положението и заплатитѣ на работниците и служащитѣ прѣзъ врѣме на войната и съгласно чл. 19 буква г отъ закона за подпомагане държавнитѣ работници въ случай на инвалидност и заболяване — 150.000 л.“

Прибавя се също новъ § 122. Връщане внесени на приходъ суми по направени порѣчки за каменни вѣглища за миналитѣ и настоящата години, но неизпълнени — 1.500.000 л.“

Сумата по § 123, за добавъчно възнаграждение на държавнитѣ служители, увеличена на 2.500.000 л., отъ тукъ се заличава. По § 124, запазенъ фондъ — увеличенъ на 100.000 л.

Всичко по гл. VI, съ измѣненіята — 1.938.000 л.

(Ето гл. VI, както е приета отъ комисията:)

„Глава VI.

Общи разходи.

§ 115. Пътни и дневни пари за командировки на длѣжности и частни лица (на послѣднитѣ по опрѣдѣление на Министерския съвѣтъ)	120.000 л.
§ 116. Разноски по водене процеси и за изплащане обезщетения, лихви и изгубени процеси за миналитѣ и текущата години	30.000 „
§ 117. Разноски по прѣвеждане суми въ странство, разлика въ курса и ажио.	20.000 „
§ 118. Непрѣдвидени веществени и други разходи	10.000 „
§ 119. Връщане неправилно внесени въ съкровището суми по сключени бюджети (чл. 25 отъ закона за отчетността по бюджета)	8.000 „
§ 120. Връщане неправилно внесени суми въ съкровището по бюджета за текущата година (чл. 25 ал. II отъ закона за отчетността по бюджета) — сума не се прѣдвизда	150.000 „
§ 121. Помощь на фонда „Работнически застраховки“, съгласно чл. 5 отъ закона за положението и заплатитѣ на работниците и служащитѣ прѣзъ врѣме на войната и съгласно чл. 19 буква г отъ закона за подпомагане държавнитѣ работници въ случай на инвалидност и заболяване	150.000 „
§ 122. Връщане внесени на приходъ суми по направени порѣчки за каменни вѣглища за миналитѣ и настоящата година, но неизпълнени	1.500.000 „
Добавъчно възнаграждение на държавнитѣ служители — сума не се прѣдвизда	100.000 „
§ 123. Запазенъ фондъ	100.000 „

Всичко по гл. VI. — 1.938.000 л.“

Прѣдседателъ: Които приематъ гл. VI, както се докладва, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Приета.

Докладчикъ Н. Начевъ: Слѣдва бюджетопроектъта на сѣщото министерство за окупиранитѣ земи.

Въ гл. I комисията е направила измѣнение въ „окръжни контролни бюро по мѣрkitѣ и теглиткитѣ“, така щото сумата отъ 127.200 става на 132.600 л.

Министъръ Ж. Бакаловъ: И въ обяснителната таблица, пътни и дневни безотчетно, вмѣсто по 600, по 720 л.

Докладчикъ Н. Начевъ: Туй измѣнение произхожда отъ увеличението на пътнитѣ и дневни безотчетно на 16 началници и 29 провѣрители отъ 600 на 720 л. едному

Всичко по гл. I — 359.000 л.

(Ето гл. I, както е приета отъ комисията:)

„Министерство на търговията, промишлеността и труда.

За окупиранитѣ земи.

Глава I.

Отдѣление за търговия и промишленостъ.

Инспекторатъ по търговия, индустрия и занаяти.

§ 1. Личенъ съставъ.

2 инспектори I класъ	по 4.200= 8.400 л.
2 инспектори II класъ	„ 3.900= 7.800 „
5 инспектори III класъ	„ 3.600=18.000 „

Служба по контрола на мѣрkitѣ и теглиткитѣ.
Окрѣжни контролни бюро по мѣрkitѣ и теглиткитѣ.

§ 2. Личенъ съставъ.

16 началници	по 2.100=33.600 „
29 провѣрители	„ 900=14.400 „
16 прислужници	„ 900=14.400 „
Пътни и дневни безотчетно на 16 началници и 29 провѣрители	по 720=32.400 „

Отдѣление за труда.

Инспекторатъ по труда.

§ 3. Личенъ съставъ.

2 окръжни инспектори II класъ	по 3.900= 7.800 л.
14 окръжни инспектори III класъ	„ 3.600=50.400 „

Веществени разходи.

§ 4. Канцеларски потребности, публикации, отопление, освѣтление, книги, вѣстници и списания, мобили и поправкитѣ имъ, облѣкло на прислужницитѣ, абонamenti на телефони и за поѣнасяне еталонитѣ при обиколката на провѣрителитѣ изъ окръга	16.000 „
§ 5. Печатане формуляри и други книжа	4.000 „
§ 6. Наемане помѣщения	14.000 „
§ 7. Снабдяване окръжнитѣ контролни бюро съ еталоци (образци и мѣрки), уреди и несесери, нужни на провѣрителитѣ при извършване провѣрkitѣ изъ окръжитѣ	50.000 „
§ 8. Доставка на крици и стѣргалки за мѣрене зѣрнени храни за продаване на населението, съгласно чл. 36 отъ закона за мѣрkitѣ и теглиткитѣ	50.000 „

Всичко по гл. I. — 395.900 л.“

Прѣдседателъ: Които приематъ гл. I, както се докладва, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Приета.

Докладчикъ Н. Начевъ: Въ гл. II нѣма никакви измѣнения. Общата сума по тази глава е 33.480 л.

(Ето гл. II, както е приета отъ комисията:)

„Глава II.

Мини, кариери и минерални води.

Минни райони.

§ 9. Личенъ съставъ.

3 инженеръ-инспектори	по 4.800=14.400 „
3 кондуктори	„ 2.400= 7.200 „
3 дѣловодители-чертежници	„ 1.320= 3.960 „
3 прислужници	„ 840= 2.250 „

Веществени разходи

§ 10. Канцеларски потребности, отопление, освѣтление, купуване карти, инструменти и пособия, специални

книжа и списания, мобилировка, публикации, печатане книжа, прѣнасяне съѣзди, инструменти и материали, облѣкло на прислужниците	3.000 л.
§ 11. Наемане помѣщения	2.400 „
Всичко по гл. II —	33.480 л.

Прѣдседателътъ: Които приематъ гл. II, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Приета.

Докладчикъ Н. Начевъ: Гл. III се прие отъ комисията безъ измѣнение. Общата сума по нея е 10.000 л.

(Ето гл. III, както е приета отъ комисията:)

„Глава III.

Общи разходи.

§ 12. Пѣтни и дневни пари за командировки на длѣжностни и частни лица (на послѣднитѣ по опредѣление на Министерския съветъ). Добавъчно възнаграждение на държавнитѣ служители — сума не се прѣдвижда.	5.000 л.
§ 13. Запазенъ фондъ.	5.000 „
Всичко по гл. III —	10.000 л.

Прѣдседателътъ: Които приематъ гл. III, както се до-
кладва, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Приета.

Пристъпваме къмъ разглеждане бюджетопроекта на Министерството на желѣзницитѣ, пощитѣ и телеграфитѣ — Главна дирекция на желѣзницитѣ и пристанищата
Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ М. Зелковъ: Общата сума по гл. I, г. г. народни прѣдставители, съ измѣненията, които се направиха въ бюджетарната комисия, е измѣнена отъ 806.700 на 1.042.020 л. Това увеличение произлиза отъ увеличение числото на служащитѣ и отъ увеличението на нѣкои суми вслѣдствие на степенуване. Нѣкои други съществени измѣнения нѣма.

(Ето гл. I, както е приета отъ комисията:)

„Министерство на желѣзницитѣ, пощитѣ и телеграфитѣ.

За старитѣ прѣдѣли на царството.

Глава I.

Разходи за личния съставъ.

Централно управление.

1 министъръ	20.400 л.
1 секретаръ на министра	7.800 „
1 юристконсултъ	7.800 „

Главна дирекция на желѣзницитѣ и пристанищата.

1 главенъ директоръ	9.000 л.
1 поддиректоръ	7.200 „
1 главенъ инспекторъ	6.600 „
На тримата пѣтни и дневни безотчетно по 200 л. мѣсечно едному	по 2.400= 7.200 „
1 помощникъ юристконсултъ	6.000 „
1 секретаръ	4.200 „
1 чиновникъ по иностранната кореспонденция	3.600 „
2 дѣловодители 1 разредъ	3.000= 6.000 „
1 дѣловодителъ по издаване билети и абонаментни карти 5 разредъ	1.920 „
1 книговодителъ-библиотекаръ 5 разр.	1.920 „
1 арх.-регистраторъ 1 разредъ	2.400 „
2 пом. на арх.-регистратора 1 разр.	1.920= 3.840 „
1 хелиографчикъ 1 разредъ	2.220 „
1 литографчикъ 1 разр.	1.920 „
1 писаръ по иностранната кореспонденция	1.800 „
1 писаръ 4 разредъ	1.320 „
3 писари 5 разредъ	1.200= 3.600 „
14 писари 6 разредъ	1.080= 15.120 „
9 писари 7 разредъ	960= 8.640 „
1 телефонистка	960 „
15 прислужници 1 разредъ	1.200= 18.000 „
6 прислужници 2 разредъ	1.140= 6.840 „
6 прислужници 3 разредъ	1.080= 6.480 „

Отдѣление по движението.

1 началникъ на отдѣлението	6.000 л.
Нему пѣтни и дневни безотчетно.	2.400 „
1 подначалникъ	5.400 „
1 инспекторъ-инженеръ	5.400 „
1 инспекторъ-инженеръ	4.800 „
Тѣмъ пѣтни и дневни безотчетно по 175 л. месечно	по 2.100= 4.200 „
1 инспекторъ	5.400 „
Нему пѣтни и дневни безотчетно по 135 л.	2.100 „
1 дѣловодителъ 1 разредъ	3.000 „
1 книговодителъ 1 разредъ	3.000 „
5 книговодители 3 разредъ	2.400= 12.000 „
2 книговодители 4 разредъ	2.220= 4.440 „
3 книговодители 5 разредъ	1.920= 5.760 „
4 книговодители 6 разредъ	1.680= 6.720 „
3 книговодители 7 разредъ	1.440= 4.320 „
2 резервни чиновници X кл.	1.800= 3.600 „

а) Бюро за контрола по движението.

1 началникъ бюро, чиновникъ I кл.	4.500 „
2 чиновници I класъ.	4.500= 9.000 „
2 контролѣри на пѣтнитѣ листове, чиновници IV класъ.	3.600= 7.200 „

б) Бюро за разписанията и движението на влаковетѣ.

1 началникъ на бюро.	4.500 „
1 чиновникъ VII класъ.	2.700 „

в) Вагоноразпрѣдѣлително бюро.

1 началникъ бюро, чиновникъ II кл.	4.200 „
1 вагоноразпрѣдѣлителъ, чиновникъ IV кл.	3.600 „
3 вагоноразпрѣдѣлителъ, чиновници V кл.	3.300= 9.900 „
1 вагоноразпрѣдѣлителъ, чиновникъ VI класъ	3.000 „
6 телеграфисти, чиновници VIII кл.	2.400= 14.400 „
1 телеграфистъ, чиновникъ IX класъ	2.220 „
1 телеграфистъ, чиновникъ X класъ.	1.800 „

г) Бюро за контрола на вагонитѣ.

1 началникъ на бюро.	5.400 „
1 чиновникъ IX класъ	2.220 „
2 книговодители 1 разредъ	3.000= 6.000 „
1 книговодителъ 3 разредъ.	2.400 „

д) Телеграфно бюро.

1 началникъ на бюро.	5.400 „
Нему пѣтни и дневни безотчетно.	1.200 „
1 техникъ-чиновникъ V класъ.	3.300 „
Нему пѣтни и дневни безотчетно	900 „
2 телеграфни механици 2 разредъ	2.700= 5.400 „
1 телеграфенъ механикъ 5 разредъ	1.920 „
1 механикъ-часовникарь 3 разредъ	2.400 „
1 механикъ-часовникарь 5 разредъ.	1.920 „
Тѣмъ пѣтни и дневни безотчетно по 65 л. мѣсечно едному	780= 3.900 „

Търговско отдѣление.

1 началникъ на отдѣлението	6.600 „
Нему пѣтни и дневни безотчетно	2.400 „
1 дѣловодителъ 1 разредъ	3.600 „
1 архиваръ-регистраторъ 1 разредъ	2.400 „
2 пом. архиваръ-регистратори 2 разредъ	1.680= 3.360 „
1 пом. архиваръ-регистраторъ 3 разредъ	1.440 „
1 писаръ 5 разредъ	1.200 „
1 прислужникъ 1 разредъ	1.200 „

а) Тарифна служба.

1 началникъ	5.400 „
1 чиновникъ III класъ	3.900 „
1 чиновникъ IV класъ	3.600 „
1 прѣсмѣтачъ 6 разредъ	1.680 „

б) Контрола на приходитѣ отъ стоки.

1 началникъ	5.400 „
1 контролѣрь, чиновникъ III класъ	3.900 „

3 контролѹри, чиновници I кл.	по 4.500=13.500 л.
1 контролѹрѹ, чиновникѹ II класѹ	4.200 „
2 контролѹри, чиновници III класѹ	3.900=7.800 „
4 контролѹри, чиновници IV класѹ	3.600=14.400 „
3 контролѹри, чиновници V класѹ	3.300=9.900 „
3 контролѹри, чиновници VI класѹ	3.000=9.000 „
2 контролѹри, чиновници VII класѹ	2.700=5.400 „
1 контролѹрѹ VIII класѹ	2.400 „
3 контролѹри, чиновници IX класѹ	2.220=6.660 „
2 прѣсмѣтачи 3 разредѹ	2.400=4.800 „
1 прѣсмѣтачѹ 5 разредѹ	1.920 „
2 сортировачи 3 разредѹ	1.440=2.880 „
2 сортировачи 5 разредѹ	1.200=2.400 „
2 сортировачи 7 разредѹ	960=1.920 „
1 писарѹ 4 разредѹ	1.320 „
1 прислужникѹ 1 разредѹ	1.200 „

в) Контрола на приходитѹ отѹ билети и багажи.

1 началникѹ	4.500 „
2 контролѹри, чиновници III кл.	по 3.900=7.800 „
5 контролѹри, чиновници IV класѹ	3.600=18.000 „
2 контролѹри, чиновници V класѹ	3.300=6.600 „
2 контролѹри, чиновници VI класѹ	3.000=6.000 „
1 контролѹрѹ, чиновникѹ VIII класѹ	2.400 „
1 контролѹрѹ, чиновникѹ IX класѹ	2.220 „
3 прѣсмѣтачи 2 разредѹ	2.700=8.100 „
3 прѣсмѣтачи 4 разредѹ	2.220=6.660 „
1 сортировачѹ 3 разредѹ	1.440 „
1 сортировачѹ 5 разредѹ	1.200=3.600 „
1 сортировачѹ 7 разредѹ	960 „
1 писарѹ 4 разредѹ	1.320 „

г) Служба по рекламации и по връщане надвзети суми.

1 началникѹ	5.400 „
1 чиновникѹ юристѹ, III класѹ	4.500 „
1 чиновникѹ III класѹ	3.900 „
2 чиновници VI класѹ	по 3.000=6.000 „
2 контролѹри за разслѣдване VI класѹ	3.000=6.000 „
2 контролѹри за разслѣдване VII кл.	2.700=5.400 „
1 дѣловод. по иностр. коресп. 3 разр.	2.400 „
1 книговодителѹ 5 разредѹ	1.920 „
1 писарѹ 4 разредѹ	1.320 „

д) Статистика.

1 началникѹ	4.500 „
1 чиновникѹ IV класѹ	3.600 „
1 чиновникѹ VIII класѹ	2.400 „
1 прѣсмѣтачѹ 1 разредѹ	3.000 „
2 прѣсмѣтачи 2 разредѹ	по 2.700=4.500 „
2 прѣсмѣтачи 3 разредѹ	2.400=4.800 „
1 прѣсмѣтачѹ 4 разредѹ	2.220 „
2 прѣсмѣтачи 5 разредѹ	1.920=3.840 „
2 прѣсмѣтачи 6 разредѹ	1.680=3.360 „
3 прѣсмѣтачи 7 разредѹ	1.440=4.320 „
1 писарѹ 4 разредѹ	1.320 „
1 прислужникѹ 1 разредѹ	1.200 „

Отдѣление по поддържането.

1 началникѹ на отдѣлението, инженерѹ	6.600 „
Нему пѣтни и дневни безотчетно.	2.400 „
1 неговѹ помощ.-инженерѹ инспекторѹ	6.000 „
Нему пѣтни и дневни безотчетно	2.100 „
1 инженерѹ-инспекторѹ	6.000 „
1 инженерѹ-инспекторѹ	5.400 „
Тѣмѹ пѣтни и дневни безотчетно	по 125 л. мѣсечно едному . . . по 1.500=3.000 „
2 инженера I класѹ	5.400=10.080 „
1 инженерѹ III класѹ	4.500 „
1 инженерѹ IV класѹ	4.200 „
Тѣмѹ пѣтни и дневни безотчетно	по 100 л. мѣсечно едному . . . „ 5.400=10.800 „
2 архитекти I класѹ	4.800 „
1 архитектѹ II класѹ	4.800 „
Тѣмѹ пѣтни и дневни безотчетно	по 125 л. мѣсечно едному . . . 4.500 „
1 инженерѹ-химикѹ, заведващѹ импре-	4.800 „
гнациитѹ II класѹ.	1.500 „
Нему пѣтни и дневни безотчетно.	3.300 „
1 чиновникѹ V класѹ	3.000 „
2 чертежници 1 разредѹ	3.000=6.000 „
2 чертежници 2 разредѹ	2.700=5.400 „
1 чертежникѹ 5 разредѹ	2.040 „
1 контролѹрѹ чиновникѹ	3.600 „
2 прѣсмѣтачи 2 разредѹ	2.700=5.400 „

1 прѣсмѣтачѹ 4 разредѹ	2.220 л.
1 прѣсмѣтачѹ 6 разредѹ	1.680 „
1 дѣловодителѹ	3.600 „
1 архиварѹ-регистраторѹ 1 разредѹ	2.220 „
1 помощникѹ-архиварѹ-регистраторѹ	1.920 „
1 разредѹ	1.920 „

Тракционно отдѣление.

1 началникѹ на отдѣлението, инженерѹ	6.600 „
Нему пѣтни и дневни безотчетно	по 200 л. мѣсечно . . . 2.400 „
1 неговѹ помощ., инженерѹ-инспекторѹ	6.000 „
Нему пѣтни и дневни безотчетно	по 175 л. мѣсечно . . . 2.100 „
2 инженерѹ-инспектори	по 6.000=12.000 „
Тѣмѹ пѣтни и дневни безотчетно	по 175 л. мѣсечно . . . 4.200 „
1 чертежникѹ 4 разредѹ	2.400 „
1 чертежникѹ 5 разредѹ	1.800 „
1 дѣловодителѹ 1 разредѹ	3.600 „
1 технически кондукторѹ 1 разредѹ	3.000 „
2 книговодители 2 разредѹ	2.700=5.400 „
2 книговодители 3 разредѹ	2.400=4.800 „
1 книговодителѹ 4 разредѹ	2.220 „
2 книговодители 5 разредѹ	1.920=3.840 „
2 книговодители 6 разредѹ	1.680=3.360 „
2 книговодители 7 разредѹ	1.440=2.880 „
1 архиварѹ-регистраторѹ 1 разредѹ	2.400 „
1 пом. на архиварѹ-регистратора	1.440 „

Материялно бюро.

1 инженерѹ IV класѹ	4.200 „
Нему пѣтни и дневни безотчетно	по 100 л. мѣсечно . . . 1.200 „
1 химикѹ IV класѹ	4.200 „
Нему пѣтни и дневни безотчетно	по 100 л. мѣсечно . . . 1.200 „
1 чиновникѹ III класѹ техникѹ	3.900 „
1 чиновникѹ IV класѹ техникѹ	3.600 „
1 чиновникѹ VI класѹ	3.000 „
1 дѣловодителѹ 1 разредѹ	3.000 „
1 книговодителѹ 1 разредѹ	3.000 „
3 книговодители 4 разредѹ	2.220=6.660 „
2 книговодители 5 разредѹ	1.920=3.840 „
2 пом. арх.-регистратори 1 разредѹ	1.920=3.840 „

Счетоводното отдѣление.

1 началникѹ на отдѣлението и счетоводителѹ	6.000 „
1 помощникѹ счетоводителѹ	4.200 „
2 помощници на счетоводителѹ	3.600=7.200 „
1 платецѹ	2.700 „
1 икономѹ	2.400 „
1 книговодителѹ	3.300 „
2 книговодители 3 разредѹ	2.400=4.800 „
1 книговодителѹ 4 разредѹ	2.220 „
3 книговодители 6 разредѹ	1.680=5.040 „
1 смѣтководителѹ	2.400 „
1 писарѹ-шивачѹ	1.500 „

а) Бюро за ликвидирание смѣтките съ чуждитѹ желѣзнопѣтни администрации.

1 ликвидаторѹ, началникѹ на бюрото	5.400 л.
1 помощникѹ ликвидаторѹ	4.200 „
1 помощникѹ ликвидаторѹ	3.600 „
1 контролѹрѹ VI класѹ	3.000 „
1 контролѹрѹ VIII класѹ	2.400 „

б) Бюро за провѣрка на прихода-разходнитѹ отчети на желѣзнопѣтнитѹ станции.

1 контролѹрѹ III класѹ	3.900 л.
2 контролѹри IV класѹ	по 3.600=7.200 „
2 контролѹри V класѹ	3.300=6.600 „
1 контролѹрѹ VI класѹ	3.000 „
1 контролѹрѹ VIII класѹ	2.400 „
3 контролѹри IX класѹ	по 2.220=6.660 „
4 контролѹри X класѹ	1.800=7.200 „

в) Печатница.

1 словослагателѹ	2.220 л.
1 словослагателѹ	1.920 „

1 словослагателъ	1.680 л.
1 словослагателъ	1.200 "

г) О б щ и.

1 дѣловодителъ 1 разредъ	3.000 л.
1 архиварь-регистраторъ	2.400 "
2 регистратори 1 разредъ	по 2.400= 4.800 "
3 помощници на архиварь-регистратора	
2 разредъ	" 1.680= 5.040 "
4 писари	" 1.200= 4.800 "
4 прислужници	" 1.200= 4.800 "

Ревизорско отдѣление.

1 началникъ на отдѣленияго	5.400 л.
Нему пѣтни и дневни безотчетно	2.400 "
4 ревизори	по 4.800=19.200 "
2 ревизори	" 3.600= 7.200 "
Тѣмъ пѣтни и дневни безотчетно	" 2.100=12.600 "

Всичко по гл. I — 1.042.020 л."

Прѣдседателъ: Има думата г. д-ръ Никола Сакаровъ.

Отъ лѣвицата: Утрѣ нека говори.

Д-ръ Н. Сараковъ: И азъ ще моля да остане за утрѣ.

М. Такевъ: Азъ правя прѣдложение утрѣ да почнемъ засѣданието въ 2 ч. и до вечерята да свършимъ.

Прѣдседателъ: Има още врѣме, г-да, до 8 ч. (Глъчка)

Г. Такевъ прави прѣдложение да вдигнемъ засѣданието. Който е съгласенъ, да си вдигне ржката. Мнозинство.

Който е съгласенъ да имаме утрѣ засѣдание, да си вдигне ржката. Мнозинство.

Дневниятъ редъ ще бѣде: продължение на днешния дневенъ редъ.

Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 7 ч. 15 м. вечерята)

Прѣдседателъ: Д-ръ Д. К. ВАЧОВЪ

Подпрѣдседателъ: Д-ръ И. МОМЧИЛОВЪ

Секретаръ: П. ПАНАЙОТОВЪ

Началникъ на Стенографското бюро: Т. ГЪЛЖБОВЪ